

Opbouwwerk Brussel 74

A black and white photograph of a group of people playing bowls on a path in a park-like setting. A modern building with a curved roof is on the right, and bare trees are in the background.

Nieuws uit RisoBrussel

V. U.: Rohnny Buyens, Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
Driemaandelijks informatieblad – Maart 2002, Jaargang 18

Editoriaal

In dit nummer publiceren we een bijdrage over agressie en maatschappelijk kwetsbare jongeren. Het is de poging van een aankomend veldwerkster om haar ervaringen met het onderwerp, neergelegd in haar eindwerk, beknopt over te brengen. Toevallig of niet, maar precies nu wordt RisoBrussel met agressie van maatschappelijk kwetsbare jongeren geconfronteerd. Een wedstrijd van zaalvoetbelploeg Peterbos United (A) is extra sportief uit de hand gelopen. Door een handgemeen dienden de scheidsrechter en verscheidene spelers van thuisploeg Wommel voor verzorging naar het ziekenhuis te worden overgebracht. Al vlug hebben ploegbestuur, pedagogische begeleiding en RisoBrussel de feiten betreurd en benadrukt dat deze onder geen beding goed te praten zijn. Er werden onmiddellijk schriftelijke excuses aangeboden aan scheidsrechter en tegenpartij en aangekondigd dat de spelers op een gepaste manier zouden gesanctioneerd worden.

Tot zover een bericht dat – hoe betreurenswaardig en onrustwekkend ook – voor wie vertrouwd is met sportcompetitie in het algemeen en met de zaalvoetbalsport in het bijzonder, in feite niet meer is dan een fait divers. Beledigen van en spuwen naar de scheidsrechter, stilleggen van wedstrijden na algemene vechtpartij: het zijn zaken die reeds herhaaldelijk door het Provinciaal Sportcomité van de Vlaamse Zaalvoetbalbond (VZVB) behandeld werden.

Nogmaals: feiten door anderen gepleegd mogen noch kunnen het eigen wangedrag goedpraten. Toch valt op hoe een zaak voor een ploeg die exclusief uit allochtone jongeren bestaat plots een heel andere dimensie krijgt, buiten alle proporties wordt uitvergroot. Zo heeft de VZVB onder-tussen zware straffen uitgesproken die waarschijnlijk „voorbeeldig” en afschrikwekkend tegelijk bedoeld zijn: 6 spelers van Peterbos worden voor liefst 18 maand geschorst, wat neerkomt op de feitelijke liquidatie van een ploeg die door technisch hoogstaand spel uitzicht had op promotie. In de loop van twintig voorgaande wedstrijden werden slechts 2 spelers ontboden bij het sportcomité. Dit seizoen was behalve enige animositeit onder supporters, nog niets voorgevallen. Eerder ontmoedigend dan ontnuchterend voor jongeren die willen integreren via de sport.

En dan is er de berichtgeving in de pers. Er wordt wel eens gesteld dat deze „vierde macht” een grote verantwoordelijkheid draagt in het aanwakkeren danwel het wegnemen van onbegrip tussen diverse bevolkingsgroepen. In een situatie van angst, onzekerheid en zich onveilig voelen zijn mensen zeer vatbaar voor wat ze horen, lezen en zien, zeker als deze informatie telkens opnieuw deze gevoelens bevestigt. Ronduit onverantwoord is de pers dan wanneer ze deze gevoelens uit plat winstbejag doorheen een eenzijdige, uitvergroete, leugenachtige en suggestieve berichtgeving manipuleert. We nemen inderdaad aan dat het Het Laatste Nieuws – want om deze krant gaat het – om haar marktaandeel te doen is wanneer ze haar dagelijkse portie populistische human interest (ongevallen, moordzaken en society verhalen) aanvult met tendentieuze en tabloidachtige verslaggeving over een bepaald soort jongeren. Op dinsdag 12 februari 2002 waren dus de Peterbos jongeren aan de beurt, hun daden geïllustreerd met een foto die weinig twijfel laat omtrent de terroristische aard van hun bedoelingen. Of hoe moet je de in scène gezette foto van de figuur-met-bivakmuts die zo lijkt geïmporteerd uit een Palestijns vluchtelingenkamp anders interpreteren? Schande.

Tenslotte was er het onvermijdelijke Vlaams Blok met zijn onvermijdelijke interpellatie in de VGC-raad. Dat er van de VGC-subsidie zegge en schrijven 420 euro naar de zaalvoetbalploeg gaat is voor deze lieden ruimschoots voldoende om maar meteen het opdoeken van gans de werking in Peterbos te gaan opeisen.

Naar aanleiding van deze Blok interpellatie, die we overigens niet als een fait divers beschouwen, moet ons ten slotte iets van het hart. Het is inderdaad niet gemakkelijk om met maatschappelijk kwetsbare jongeren te werken. Het is blijkbaar nog moeilijker om hen in een sportcompetitie een normale behandeling te waarborgen. Overall waar Peterbos United haar opwachting maakt voel je de kilte van de ontvangst. Op verplaatsing zijn deze jongeren niet welkom. Het gaat daarbij om meer dan niet bediend worden in een cafetaria of het zagezegd vergeten zijn van de verplichte flessen water. Zullen we dit dan maar distancieringsracisme noemen? (ast.)

De Schakel

Waar armen het woord nemen

In den beginne

Reeds lange tijd deden er zich tal van problemen voor in de Brabantwijk, de wijk achter het Noordstation met als centrale as de erg steile Dupontstraat⁽¹⁾. Om al de problemen in kaart te krijgen werd in 1993 in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap een bevraging georganiseerd bij de bewoners van de Brabantwijk. Dit kansarmoede onderzoek toonde aan dat de bewoners zich in een meervoudig achtergestelde toestand bevonden en dat de bestaande dienstverlening bepaalde leemtes vertoonde: reeds uitgebouwde initiatieven waren soms te hoogdrempelig, er was weinig plaats voor recreatie en ontmoeting, er waren weinig doelgroepgerichte werkingen, ...

Uit deze vaststellingen groeide de aanbeveling om een tussenschakel uit te bouwen voor een (kwetsbare) groep bestaande uit migranten, jongeren en bejaarden en de uitgebouwde diensten. Daarbij werd geopteerd voor de toepassing van de basisschakelmethode.

Van de „basisschakel methode” ...⁽²⁾

In de werkgroep „Aanpak Achtergestelden” (1987-1988) en in het beleidsdossier „Armoedebestrijding in de Vlaamse Gemeenschap” in opdracht van minister J. Lenssens (1989) was er uitdrukkelijk sprake van een geïntegreerde aanpak voor armoedebestrijding door middel van basisschakels. Hierbij werd verwezen naar praktijkontwikkelingen, nl. een multifunctionele nuldienstvoorziening voor kansarme buurtbewoners. Aansluitend bij deze beleids- en praktijkontwikkelingen werd door LUCAS - K.U. Leuven in opdracht van voornoemde minister en later van minister L. Detiège, de methode basisschakel ontwikkeld.

Na twee jaar onderzoek (1990-1991) werd, onder leiding van professor H. Baert, de contouren van de methode beschreven. De basisschakel methode werd verder verfijnd door Leen Hellinckx onder begeleiding van Herman Baert van het Lucas-instituut. Na bevraging en analyse kwam men tot het benoemen van de basisprincipes van de „basisschakelmethode”. Het is een methode die in tal van voorzieningen toegepast kan worden. Wil men echter de basisdoelstellingen van de methode ten volle bereiken, dan mondt dit „werkmiddel” uit in een zeer fundamentele manier van werken met kansarme doelgroepen en vraagt ze veel tijd, een juiste werkhouding van de betreffende medewerkers en een bepaalde structuur die men voortdurend in vraag kan stellen. Kortom in deze optiek, betreft het een grondvisie waaruit alles vertrekt.

Foto: Wijkpartnerschap Brabantwijk / Wendy Braeken

(1) Geraldine Bruyneel, Naar een leefbare Brabantwijk *Opbouwwerk Brussel* (17) 2001 nr. 73, pp. 33-36

(2) gebaseerd op het jaarverslag van De Keeting 1999

In de basisschakelmethodiek staan 6 basisprincipes centraal :

- Lage drempel en grote toegankelijkheid
Men moet een lage drempel realiseren om werkelijk toegankelijk te zijn voor de meest achtergestelden. Deze grote toegankelijkheid heeft veel te maken met de houding die de werkers ten aanzien van de doelgroep aannemen. Een goede basishouding houdt in dat men mensen op een persoonlijke en respectvolle manier benadert en dat men hen persoonlijk aanspreekt en uitnodigt. Men neemt de nodige tijd en men legt een grote bereidheid tot luisteren aan de dag. Men biedt een nabije, informele en persoonlijke hulpverlening aan. Daarom dienen de initiatieven die de basisschakelmethodiek toepassen, op het niveau van de uitvoering kleinschalig te zijn. Kleinschalige aanpak is een belangrijk principe omwille van de eigenheid van de doelgroep. Slechts binnen een kleinschalig project wordt het mogelijk om iedereen aan bod te laten komen, een relatie op te bouwen.
- Actieve werving en continue activering
Deze werving, d.w.z. het proberen interesseren van mensen voor een aanbod door het verspreiden van informatie over dat aanbod, kan op verschillende manieren gebeuren, maar vergt steeds een actief toestappen naar deze doelgroepen. Men zit dus niet achter een bureau te wachten tot mensen komen, maar men zoekt hen daadwerkelijk op. In de contacten dient continu aan werving gewerkt te worden : de activiteiten worden op maat gesneden, sluiten aan bij de behoeften en interesses van de mensen.
- Rechtstreekse betrokkenheid van de doelgroep
De rechtstreekse betrokkenheid van de kansarmen moet gegarandeerd worden. Men werkt niet van boven af, maar rond de tafel met vertegenwoordigers van de kansarmen zelf. Men tracht steeds de deelnemersinbreng te stimuleren en te garanderen. Men werkt werkelijk met en voor de doelgroep. Alle begeleiders trachten steeds de betrokkenheid met de mensen zo groot mogelijk te houden. Hier moeten we ook het grote belang situeren van een goede relatie tussen werkers en bezoekers.
- Multi-aspectueel en multifunctioneel
De verwevenheid van de problemen bij kansarmoede maakt een geïntegreerde werking noodzakelijk. Dit betekent dat het aanbod zich

op verschillende levensdomeinen zoals huisvesting, tewerkstelling, onderwijs, welzijnszorg, gezondheidszorg, justitie zal situeren.

Het betekent ook dat in de basisschakelwerking verschillende functies zoals hulpverlening, begeleiding / ondersteuning, ontmoeting, animatie / ontspanning, vorming / opleiding moeten worden opgenomen.

- Individueel en in groep
Individueel ondersteunen en stimuleren van mensen enerzijds en groepswork anderzijds, zijn twee cruciale principes in de methodiek van de basisschakels. Beide aspecten moeten echter samen en voor dezelfde mensen aanwezig zijn, om van een basisschakelmethodiek te kunnen spreken. De individuele begeleiding en ondersteuning en het groepsproces zijn beide belangrijk, ze vullen elkaar aan.
- Ondersteunend, preventief en voorwaardescheppend
Gezinnen en individuele personen worden kortlopend en/of langdurig ondersteund. De concrete, nare gevolgen van kansarmoede worden opgevangen. Men zoekt naar oplossingen voor huisvesting, onderwijs en opleiding, tewerkstelling of inkomen, ... Dit is echter niet voldoende. Men tracht ook om problemen te voorkomen, door verandering te stimuleren op cruciale terreinen als inkomensverwerving, huisvesting, enz. Op die manier kunnen problemen in de toekomst vermeden worden. Dit preventieve werk vergt een juiste inschatting van de problemen. Daarnaast werkt men ook aan belangenbehartiging en een grondige aanpak van problemen en oorzaken op structureel niveau. Begeleidende structurele maatregelen zijn immers voorwaardescheppend.

Een geïntegreerde basisschakel werking betekent dat alle principes aanwezig zijn. De manier waarop en de mate waarin kan weliswaar verschillen. Sommige zaken zal men eerder binnen het initiatief, de organisatie, de voorziening zelf opnemen, andere zaken zullen in samenwerking met anderen gebeuren. Er moet echter samenhang en coördinatie zijn in de aanpak. Men werkt tegelijkertijd en voor dezelfde personen op verschillende levensgebieden en aan verschillende functies. Dit betekent ook dat men aandacht heeft voor beide polen doelgroep en omgeving.

... naar „organisaties waar armen het woord nemen”

In de beleidsvoorstellen van het onderzoek (1994) werd uitdrukkelijk gesteld dat lokale basisvoorzieningen (territoriaal of categoriaal van aard) moeten erkend en gesubsidieerd worden. Daarnaast gaf men in beleidsvoorstel 5 aan dat mogelijke nog niet erkende dragers, men noemde ze vierdewereldcentra, eveneens een specifieke erkenning verdienen.

Reeds bij de bekendmaking van de „basisschakel-methodiek” gingen er stemmen op om de buurt-huizen die deze methodiek toepassen een reguliere erkenning te verlenen. De meeste van hen moesten immers beroep doen op tijdelijke subsidiebronnen. Vanuit het beleid werd er niet op deze vraag ingegaan.

Ook de federale regering zat niet stil en riep op tot een „manifest met de burger” dat uiteindelijk uitmondde in een „algemeen verslag van de armoede”. In het voorjaar van 1995 werd het Algemeen Verslag over de Armoede (AVA) gepubliceerd. Dit is een verslag over het mobilisatie- en dialoogproces dat gedurende twee jaar op gang werd gebracht tussen de mensen die dagelijks de armoede ervaren en andere burgers die omwille van hun positie met armoede en uitstuiting te maken hebben. Dit verslag werd een rapport met meer dan 300 voorstellen. De belangrijkste vraag was om op de verschillende levensdomeinen echt werk te maken van de armoedebestrijding en dit in dialoog met de armen zelf.

De financiële ondersteuning en de erkenning van de organisaties was eveneens een centrale vraag. Vervolgens maakte Vlaams Minster Leo Peeters werk van een regeling voor de erkenning en de subsidiering van de Verenigingen waar armen het woord nemen. Onder leiding van Lut Goossens, kabinetsmedewerker, hebben verschillende organisaties met hun vertegenwoordigers van de doelgroep nagedacht over de richtlijnen voor de erkenning van „organisaties waar armen het woord nemen”. Dit heeft op 13 januari 1998 geleid tot een kabinetsnota van de Vlaamse minister bevoegd voor de coördinatie van het armoedebeleid, waarin de volgende richtlijnen lagen vervat:

- Armen verenigen zich
- Armen en niet-armen samenbrengen in een

onafhankelijke vzw, met het doel armen uit hun maatschappelijk isolement te halen en hun slagkracht te vergroten. Daartoe beschikken de verenigingen over een ontmoetingsruimte die mogelijkheid biedt voor zowel groeps- als individuele contacten.

In hun werking moeten ze gericht zijn op samenwerking met andere verenigingen waar armen het woord nemen en andere organisaties die zich tot kansarmen richten.

- Armen het woord geven
De voorwaarden creëren opdat armen het woord kunnen nemen, met als einddoel een volwaardige gesprekspartner in de samenleving vormen. Daartoe moeten de verenigingen activiteiten aanbieden zodat armen deze vaardigheid kunnen ontwikkelen. Daartoe moeten de armen in de gelegenheid gesteld worden in de eigen vereniging ritme, snelheid en inhoud te bepalen.
- Werken aan de maatschappelijke emancipatie van armen
De armen helpen groeien om hun burgerrechten volwaardig op te nemen en de maatschappij bewust te maken van de gelijkwaardigheid van armen en niet-armen.
- Aan maatschappelijke structuren werken
Betrokkenheid van de armen bij het beleid en de evaluatie van de maatschappelijke structuren door de armen stimuleren. Daartoe moeten zij activiteiten organiseren die de armen inzicht bieden in de werking van maatschappelijke structuren, getoetst aan de ervaring van armen. Schendingen van mensenrechten en verandervoorstellen m.b.t. de organisatie en het functioneren van de samenleving moeten zij bundelen en aanbrengen bij de verantwoordelijken; hiervoor moeten zij de rechtstreekse contacten tussen de armen en de verantwoordelijken in de samenleving stimuleren.
- Dialoog en vorming
Solidariteit nastreven tussen armen en samenleving; daartoe moeten zij vormingsactiviteiten organiseren en actief partners zoeken in de samenleving om kennis over armoede uit te wisselen, vanuit de ervaring van armen, en om misverstanden, vooroordelen en uitsluitingsgedrag bloot te leggen.
- Armen blijven zoeken
De verenigingen moeten een actieve openheid ten toon spreiden naar andere mensen die in

armoede leven, ook de meest geïsoleerde armen. Daartoe moeten zij tijd uittrekken voor nieuwe mensen die in groep komen en moet er soepel contact gehouden worden met mensen die tot de groep toetreden.

Wellicht heeft de lezer opgemerkt dat heel wat van deze richtlijnen overeenkomen met de principes van de basisschakelmethode, wat niet zo verwonderlijk is als men de ontstaansgeschiedenis ervan in acht neemt.

„De Schakel”. Een eerste erkenning in Brussel

Vanaf het begin kon men tijdens de permanentieuren in het buurthuis terecht voor een „kop” koffie, informatie over allerlei diensten, hulp bij de persoonlijke administratie en begeleidingen op afspraak. De dienstverlening werd in het geheel verzorgd door allochtone medewerkers die ofwel het Arabisch, ofwel het Turks beheersten. Verder werden er tweewekelijkse groepsactiviteiten voor vrouwen georganiseerd, waar thema's werden besproken die verband hielden met hun eigen leefwereld. Er was aandacht voor gelaatsverzorging, uitstappen met kinderen, vrouwenfeesten, maar er werd ook ingegaan op schulden, de papieren voor regularisatie en naturalisatie en familierelaties. Een aantal structurele problemen werden grondiger aangepakt, zo kwam er een heus rapport rond de problemen van de taalverwerving te Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node.

In het najaar 2000 vonden in heel het Wijkpartena-

riaat personeelswissels plaats. Ook De Schakel werd met nieuw „werkvolk” bemand. Oorspronkelijke ging men op de voormalige leest verder, doorheen het voorbije jaar werden er geleidelijk aan nieuwe accenten gelegd om de basisschakelmethode uitdrukkelijker toe te passen. De nieuwe bemanning was immers van oordeel dat er in de groepswerking te zeer de nadruk lag op vorming allerhande en dat de invulling van de activiteiten, de analyse en het zoeken naar oplossingen voor de problemen te zeer door de professionele werkers gebeurde in plaats van door de vrouwen zelf. Ook het ontspanningsaanbod voor de vrouwen zelf was eerder karig.

Om nog meer te komen tot een geïntegreerde basischakel, wordt er momenteel in De Schakel een opsplitsing gemaakt tussen het individuele en het „groeps”-luik. Voor het individuele luik kan men terecht bij een Turksprekende medewerkster. Zij staat in voor de „buurtuurtjes” op dinsdag- en donderdagnamiddag. Tijdens deze uurtjes kan iedereen bij haar terecht voor zijn/haar verhaal, voor doorverwijzingen naar de nodige diensten en afspraken voor vertalingen of begeleidingen indien nodig. De klemtoon ligt op „het vinden van goede raad bij een nabije buur” en op het ondersteunen van de mensen om hen zelfredzamer te maken. Voor de persoonlijke administratieve problemen van de bezoekers werken we recent nauw samen met het Centrum voor Maatschappelijk Werk, letterlijk iets hogerop gelegen. Ook de vroegere dossiers zijn naar hen overgebracht en samen met hen volgen we deze op en geven we hun aanbevelingen om de dienst voor iedereen zo toegankelijk mogelijk te maken.

In het groepsluik zijn er diverse activiteiten voorzien, die plaatsvinden in het Turks, het Frans en het Nederlands.

Een belangrijke poot vormt het ontspanningsaanbod. Voorlopig gaan we wekelijks op woensdagvoormiddag zwemmen totdat de sportzaal '58 opengaat. Vanaf dan wordt er afwisselen om de veertien dagen gymnastiek en zwemmen voorzien. Het is opvallend hoeveel mensen we hiermee bereiken.

Een andere tak zijn de wekelijkse „informatie-sessies” op vrijdag in samenwerking met Renovas.

Deze laatste dienst staat in voor de opvolging van het wijkcontract „Brabant-groen”, waaronder ook deze wijk valt. Samen met hen werken we maandelijks een module uit, waarin zowel persoonsgebonden als wijkgerichte themata aan bod komen. Zo stond februari in het teken van gezondheid, maart handelde over properheid en de thema's creativiteit, wijkfeest, natuur en huisvesting zijn in voorbereiding. Het per maand thematisch aanpakken van deze „informatiesessies” geeft ons eveneens de mogelijkheid om uitstappen te ondernemen tijdens andere dagen in de week, voornamelijk op donderdag. Deze uitstappen kunnen bestaan uit bezoeken aan tentoonstellingen, een containerpark, natuurparken en het bekijken van een film. Doordat ze gekaderd zijn, blijken de culturele activiteiten voor de vrouwen veel toegankelijker te zijn.

Door dieper op bepaalde themata in te gaan, willen we op termijn van de vrouwen vernemen waar de structurele belemmeringen op bepaalde vlakken liggen. Tevens willen we op verkenning gaan naar activiteiten die dicht bij hun staan. Zo is tot op heden al gebleken dat de vrouwen uit de wijk zeer geïnteresseerd zijn in het gezond leren koken. Wel dra zal hier in samenwerking met andere organisaties in de wijk een project rond gelanceerd worden. Tenslotte is er ook een „zelfhulpgroep voor vrouwen” voorzien. Als centrale thema hebben we gekozen voor „een gelukkiger gezinsleven”. De bedoeling is dat de vrouwen zelf problemen aan de orde brengen en vervolgens met begeleiding samen zoeken naar oplossingen. Op termijn wensen we met deze groep aan te sluiten met andere (armen)groepen om samen met hen bepaalde structurele problemen aan te pakken. Voor dit laatste is het momenteel echter nog te vroeg.

Ondertussen is De Schakel vanaf vorig jaar door de Vlaamse Gemeenschap als eerste Brusselse werking erkend als een „organisatie waar armen het woord nemen”. Voorlopig houdt dit in dat we bij onze werkmiddelen van het Sociaal Impulsfonds een extra werkingstoelage toegekend kregen. We hopen echter dat we met deze erkenning eindelijk ook eens aan „zekere middelen” kunnen geraken, maar vooral dat we met deze manier van werken andere organisaties kunnen inspireren om werkelijk aan „kansarmoedebestrijding” te doen.

Eind goed, al goed?

In de nog op te richten sector is het eerder „goed begonnen, is half gewonnen”. Na de vele hoopvolle intenties waren de verwachtingen van de armenorganisaties hoog gespannen. Eindelijk zouden ook zij beroep kunnen doen op decretale middelen. De teleurstelling was dan ook groot toen Minister Vogels, huidig minister verantwoordelijk voor de „coördinatie van het armoedebeleid”, aangaf dat ze in plaats van een nieuwe sector te creëren, opteerde voor een samensmelting van diverse sectoren. De laagdrempelige initiatieven zowel categoriaal als territoriaal bleven tot op heden in de kou staan en zijn nog steeds afhankelijk van tijdelijke subsidiëringen. Het Sociaal Impulsfonds bracht wat soelaas, doch zijn laatste levensjaar is in zicht. Na 20 jaar strijd is men nog niet tot inzicht gekomen. Momenteel wordt er veel tijd en energie gestoken in de samensmelting van de centra voor algemeen welzijnswerk, het migrantenwerk en het opbouwwerk alvorens de „organisaties waar armen het woord nemen” of de basisschakelmethode in een decreet op te nemen. Dit betekent helaas een aanzienlijke vertraging voor de desbetreffende sector. Stabiele dragers zijn nochtans een must.

Wendy Braeken

Foto: Wijkpartenariaat Brabantwijk / Wendy Braeken

Sociale Cohesie Peterbos

„cité heureuse” of „giftige paddestoel”

In september 2000 werd RisoBrussel door Staatssecretaris voor Sociale Huisvesting, A. Hutchinson, aangezocht als opdrachthouder voor het project Sociale Cohesie in Peterbos. Het betreft een pilootproject dat tegelijkertijd ook in andere sociale huisvestingscomplexen te Brussel van start ging. Bij aanvang van het project werd een conventie ondertekend; niet alleen door opdrachtgever en opdrachthouder, maar door alle betrokken partijen, m.n. de gemeente Anderlecht, de sociale huisvestingsmaatschappijen Assam en Anderlechtse Haard. Op deze wijze legden zij hun bereidheid tot samenwerking vast en verklaarden zij zich akkoord met de gehanteerde methodiek. Het samenwerkingsverband dat de Jongerenwerking in het kader van het project Buiten Gewone Buurt (Koning Boudewijnstichting) in Peterbos heeft in gang gezet in 1999, werd op die manier beloond en gecontinueerd in een heus samenlevingsproject.

In die conventie werd overeen gekomen dat de methodiek van het opbouwwerk zou toegepast worden: via een projectvoorbereiding (okt. 2000 - feb. 2001) komen tot een actieplan (maart - augustus 2001) dat gedragen wordt door de verschillende partners die werkzaam zijn in de wijk.

De resultaten van de projectvoorbereiding en voorstellen tot de te ondernemen acties zijn gedocumenteerd in een tussentijds rapport ⁽¹⁾. Dit artikel belicht de belangrijkste stappen die tijdens de projectvoorbereiding ondernomen werden, de conclusies die daaruit getrokken werden en de initiatieven die in gang werden gezet met het oog op de verbetering van de leefbaarheid in Peterbos.

Opbouwwerk en Sociale Cohesie: een theoretische verzoening

De leefbaarheid bevorderen en de lokale democratie versterken in een perspectief van sociale wijkontwikkeling zijn de doelstellingen waarrond het meerjarenplan 1997-2001 van RisoBrussel is opgebouwd. Ik meen dat deze pijlers goede bouwstenen zijn voor de invulling van het begrip sociale cohesie in de buurt. Volgens de conventie beoogt het project sociale cohesie in de sociale hoogbouwwijk Peterbos het samenleven te bevorderen door een dialoog op gang te brengen tussen enerzijds de huurders onderling en anderzijds de huurders en de twee sociale huisvestingsmaatschappijen Anderlechtse Haard en Assam. Het begrip „sociale cohesie” wordt niet nader gedefinieerd. De preciese invulling wordt als het ware overgelaten aan de initiatiefnemer zelf. In het rapport is een poging ondernomen dit begrip meer te duiden aan de hand van beperkte wetenschappelijke literatuur. Samenvattend komt het erop neer dat men heeft vastgesteld dat mensen een verschillende betekenis geven aan hun buurt -omdat het buurtgebruik immers sterk afhangt van sekse, levensfase, opleidingsniveau en etnische afkomst- en dat samenlevingsconflicten daar vaak hun oorsprong in vinden. Betekenisbemiddeling kan hierop een antwoord bieden. Bedoeling hiervan is te komen tot een soort publieke familiariteit: sociale relaties waarin iemand zoveel informatie over de ander heeft dat hij in staat is hem te herkennen en sociaal te plaatsen. Zich kunnen positioneren ten opzichte van anderen, vereist een positief zelfbeeld en het

Centraal gelegen ruimte tussen de blokken in Peterbos

Foto: Michel Demol

versterken van de identiteit, niet enkel individueel maar ook collectief. Vormen van zelforganisatie zijn nodig om tot een emancipatieproces te komen. In de mate dat mensen zich ook kunnen verhouden tot anderen, het verschil en de gemeenschappelijkheid kunnen erkennen en herkennen is er een stap gezet naar grotere leefbaarheid ⁽²⁾. Het mee op gang brengen van dit emancipatieproces is volgens mij de manier waarop het begrip „sociale cohesie” in Peterbos moet opgevat worden. De uitdaging zal erin bestaan te zoeken naar bindingsvelden en thema's die mensen helpen zich beter te identificeren, maar tegelijkertijd ook te onderscheiden van de anderen zodat er een publieke familiariteit tot stand kan komen waarbinnen de verschillende betekenissen die de wijk voor diverse groepen bewoners heeft, door iedereen erkend en zoveel mogelijk aanvaard worden. Het samenleven bevorderen door een dialoog op gang te brengen over precies de verschillen die in de wijk aanwezig zijn.

Peterbos: weinig sociaal leven

De sociale hoogbouwwijk Peterbos (bestaande uit 18 blokken en bijna 3000 inwoners) is gelegen aan de westelijke rand van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, op het grondgebied van de gemeente Anderlecht, vlakbij de Grote Ring. De eigen fysilogie van de wijk brengt met zich mee dat Peterbos een statische wijk is waar weinig beweging en evolutie mogelijk is. Ze vormt een entiteit op zich. De woonfunctie primeert. Er is geen doorgaand verkeer en behalve de aanwezigheid van enkele handelszaken is er geen economisch leven aanwezig. Vanuit de gemeente of het Brussels Gewest vormde Peterbos op het vlak van de ruimtelijke ordening, verkeer, economie en tewerkstelling dan ook geen aandachtspunt.

Ook het sociaal leven draait er op een laag pitje bij gebrek aan ontmoetingsruimten. Behalve een bejaardenrestaurant, een kaart-en naaclubje zijn er geen café's of restaurants te vinden.

Peterbos staat binnen de Anderlechtse welzijnssector gekend als zijnde een probleemwijk. De problemen concentreren zich vooral op het vlak van welzijn. De afgelopen jaren werden reeds verschillende initiatieven genomen om de leefbaarheid in de wijk op te krikken. In 1988 startte RisoBrussel in overleg met de sociale huisvestingsmaatschappij Assam een project rond buurtbeheer.

Samen met de bewoners slaagde RisoBrussel er in enkele verbeteringen voor de buurt te realiseren (o.a. heraanleg van het groen, gemeenschapsinfrastructuur, de Agora-zaal, buurtcomité). In een nota over het project buurtbeheer werd reeds melding gemaakt van problemen van inkomensbeheersing en spanningen op het vlak van de leefbaarheid,

Sociale kaart Peterbos

Enkele cijfers

Totaal aantal inwoners: 3031 (N.I.S 1999).
 Totaal aantal Belgen: 2360,
 Totaal aantal niet-Belgen: 671.
 Totaal aantal inwoners 60 en ouder: 949 of 1/3 (31,2 %) van de totale inwonersgroep te Peterbos. (Bij de Anderlechtse Haard is 62% van de huurders boven de 56.)
 Totaal aantal inwoners onder de 24 jaar, 1/3 (31,5 %) van de totale bevolking.
 Totaal aantal jongeren tussen 10 tot 24 jaar: 506 (of 16,7 % van de totale bevolkingsgroep)
 Totaal aantal Belgische bejaarden boven de 60 jaar: 827 of 35 % van de totale Belgische bevolking,
 Totaal aantal niet-Belgische bejaarden 18,2 %.

Organisaties en voorzieningen

- Le Tournesol, vrijwilligersorganisatie, sinds 1987 actief in Peterbos met huiswerkklassen voor Franstalige kinderen tussen 6 en 12 jaar.
- K.A.V. intercultureel: sinds 1998 werkzaam met een groep allochtone vrouwen.
- Mission Locale, sinds oktober 1998 naschoolse opvang voor kinderen tussen 2,5 en 12.
- Preventiedienst, sinds augustus 1998
- Sportfaciliteiten: Voetbal verzorgd door de jongerenwerking Peterbos, gymnastiek voor vrouwen verzorgd door K.A.V. Intercultureel in samenwerking met RisoBrussel.
- Sportterreinen: 2 mini-foot, 2 voetbal, 1 basketbal.
- Speelterreinen: 2
- Geen post of bank in Peterbos zelf.

meerbepaald tussen ouderen en jongeren en tussen Belgische- en migrantenbevolking.

In conventie met de gemeente Anderlecht startte Riso eveneens met een veiligheidswerking in de wijk. Dit gebeurde aanvankelijk via de uitbouw van een meldingspunt. Daarna werd de veiligheidswerker mee ingeschakeld bij de uitbouw van de Jongerenwerking, die in 1995 werd opgericht. In dat jaar besliste RisoBrussel in onderlinge afspraak met Assam om de volwassenenwerking af te bouwen en zich te concentreren op de kinder- en jongerenwerking omdat samenlevingsproblemen in de wijk grotendeels te wijten waren aan spanningen met rondhangende jongeren. Ondertussen bestaat de jongerenwerking Peterbos 6 jaar en zijn er verschillende leeftijdsgerichte werkingen en 6 animatoren⁽³⁾. Bewoners waren echter nooit bevraagd geweest. Dit bleek dus de ontbrekende schakel om tot een goede projectvoorbereiding te komen. De projectvoorbereiding vormde dus een eerste stap in de identificatie van de verschillende manieren waarop bewoners het samenleven in Peterbos ervaren.

ervaren en hoe ziet men eventuele oplossingen. De Situatieanalyse betreft de objectieve kant van het probleem, of het toetsen van de subjectieve probleemdefinities aan objectieve vaststellingen en cijfergegevens. De positieanalyse betreft het inschatten van de positie, intenties, verwachtingen en mogelijkheden van de diverse betrokkenen of oplossingsinstanties (in dit geval Gemeente Anderlecht en haar diensten op terrein, sociale huisvestingsmaatschappijen Assam en Anderlechtse Haard, het opbouwwerk) of m.a.w. bepalen wat ze weten, willen en kunnen en dit op korte en lange termijn.

De antwoorden die oplossingsinstanties voor de gestelde problemen in petto hebben, geven een duidelijker beeld van de verschillen in beleidsopties voor Peterbos. De projectvoorbereiding heeft daarmee ook een duidelijke betekenis en functie in de visie op „sociale cohesie”, zoals hierboven uiteengezet.

De probleemanalyse a.h.v. een buurtonderzoek geeft zicht op de actuele situatie; het is een momentopname.

Probleemanalyse en probleemdefinities

Om zicht te krijgen op de subjectieve beleving van het samenleven bij de verschillende bevolkingsgroepen werden 53 probleemdragers bevraagd. Onder de probleemdragers werden die personen beschouwd die dag in dag uit met de wijk te maken hebben: m.n. huurders en personen die er werken: winkeliers en welzijnswerkers. De 53 interviews werden gehouden aan de hand van een „open” vragenlijst, gericht op de indentificatie van de problemen en de leefbaarheid van de wijk. Dit kwalitatief materiaal werd herleid tot de bepaling van vier probleemdefinities: het collectief aanvoelen van een welbepaald probleem.

Probleemdefinities

1. Rondhangende jongeren
  2. Isolement en vereenzaming bejaarden
  3. Gebrekkige communicatie en informatie-doorstroming
  4. Gebrek aan coördinatie van lokale actoren
- Rondhangende jongeren werden door nagenoeg alle bewoners vernoemd wanneer hen gevraagd werd de voornaamste problemen in Peterbos te

Buurtfeesten of mekaar ontmoeten te Peterbos

Foto: Michel Demol

De projectvoorbereiding

De projectvoorbereiding omvat de opmaak van een sociale kaart van de wijk (zie kader hierop voor een summier overzicht) en het uitvoeren van een Probleem-Situatie-Positie-analyse (PSP-analyse). De Probleemanalyse betreft een onderzoek naar subjectieve probleemdefinities: wat wordt door wie en waarom als onwenselijk of een probleem

benoemen. Enerzijds zorgen zij voor overlast in de inkomhallen en anderzijds creëren zij een onveiligheidsgevoel bij vooral de bejaarde bevolkingsgroep. Deze eerste probleemdefinitie heeft rechtstreeks te maken met de tweede probleemdefinitie: het isolement en de vereenzaming van de bejaarden, want die neemt toe door een onveiligheidsgevoel enerzijds (na zonsondergang durven ze de deur niet meer uit). Anderzijds heeft ook de toenemende anonimiteit of verminderde communicatie tussen bewoners daar een negatieve invloed op. Dit is dan weer een onderdeel van de derde probleemvaststelling: de gebrekkige communicatie en informatiedoorstroming. Een gebrek aan informatie vanuit lokale organisaties en de gemeente leidt ertoe dat bewoners hun informatie uit de vaak negatieve berichtgeving van de media halen en losse „flooders” opvangen van geruchten die zich in en buiten de wijk verspreiden. Dit brengt een negatief spiraal op gang wat leidt tot een vaak subjectieve beleving van het onveiligheidsgevoel. Het gebrek aan coördinatie van de verschillende organisaties werkzaam op terrein, werd vooral vastgesteld door de werknemers, maar heeft ook haar weerslag op de wijk.

In het rapport werden probleemoplossingen op korte en lange termijn geformuleerd. Voor het bestek van dit artikel worden de belangrijkste elementen eruit gelicht. Daarna wordt vooral het accent gelegd op de initiatieven die ondernomen worden binnen het project sociale cohesie en kaderen binnen de doelstellingen van het opbouwwerk.

Probleemoplossingen

Bejaarden

De cijfers tonen aan dat de bejaarde bevolking in Peterbos vooral uit Belgen bestaat. Bij de te ondernemen acties dient men daar rekening mee te houden. Om het isolement en de vereenzaming van de bejaarden tegen te gaan is het noodzakelijk dat het vrijetijdsaanbod aanzienlijk wordt uitgebreid. Een verwezenlijking die op korte termijn kan plaatsvinden is de bestaande infrastructuur polyvalenter te benutten. Het seniorenrestaurant zou naast het aanbieden van een betaalbare maaltijd ook aan de bejaarde inwoners van Peterbos de kans moeten bieden betrokken te raken bij het sociaal

en cultureel leven in de wijk en de Gemeente. Er dienen activiteiten worden opgezet en een aanbod van uitstappen te worden voorzien.

Op lange termijn werd aanbevolen een klusjes- en boodschappendienst op te richten en de wijk te voorzien van een minibus, zodat minder mobiele bejaarden zich kunnen verplaatsen.

De gemeentelijke bevoegde schepen van Maatschappelijke Actie en Gezondheid, zal in april 2002 een dienstencentrum in Peterbos openen dat zich vooral richt op de bejaarde en gehandicapte bevolkingsgroepen en een aantal van de aanbevolen acties zal verwezenlijken.

Een van de doelstellingen van het centrum is bewoners te informeren over het reilen en zeilen van de Gemeente. Dit sluit aan bij de volgende probleemdefinitie.

Informatiedoorstroming en communicatie

Er is behoefte aan een betere informatiedoorstroming vanuit de Gemeente naar de bewoners van Peterbos toe. De sociale huisvestingsmaatschappijen dienen hun bestaande communicatiekanalen met huurders te herzien en te verbeteren.

Op lange termijn dient een algemene communicatie in beweging te worden gebracht, aan netwerkontwikkeling worden gesleuteld en positieve berichtgeving worden gewerkt.

De communicatie tussen huurders dient aanzwengeld te worden, de eigenlijke opdracht van de conventie. Het is vooral op dit terrein dat de projectmedewerker sociale cohesie actief zal zijn

Sport- en spelinfrastructuur verspreid over het Peterbospark Foto: Michel Demol

De bedoeling is immers – zoals gesteld in de inleiding – een emancipatieproces op gang te brengen en te zoeken naar bindingsvelden en thema's die mensen helpen zich beter te identificeren maar zich eveneens te onderscheiden van elkaar om te komen tot een publieke familiariteit in de wijk. Bij gebrek aan ontmoetingsruimten (slechts enkele handelszaken, geen café, noch restaurant of jeugdhuis etc..) krijgen inwoners niet de kans om aan „small talk” te doen ⁽⁴⁾. Een informele babbel is vaak voldoende zodat iemand zoveel informatie over de ander heeft dat hij in staat is hem te herkennen en sociaal te plaatsen. Er dienen enerzijds constructies uitgebouwd te worden die de mogelijkheid bieden aan bewoners om aan „small talk” te doen; anderzijds naar thema's te worden gezocht die mensen met verschillende culturele achtergronden kunnen binden zodat small talk op gang wordt gebracht. Binnen het proces van familiariteit en herkenbaarheid is de waarde van „small talk” niet te onderschatten.

Een emancipatieproces kan in gang worden gezet door het vormen van bewonerscomité's waarin aan participatie en zelforganisatie gewerkt zal worden. Dit biedt de bewoners de mogelijkheid om een positief zelfbeeld op te bouwen en de identiteit te versterken. Doelstelling is het samenleven te bevorderen door een dialoog op gang te brengen over precies de verschillen die in de wijk aanwezig zijn.

Op langere termijn dient er eveneens naar een oplossing gezocht om de vier kanalen van informatie-en communicatiestoornis te integreren. Een voorstel is „Buurtkrant Peterbos”. Waarin de huisvestingsmaatschappijen hun huurders informeren over werkzaamheden en beleid, de organisaties hun programmatie en activiteitenkalender in kwijt kunnen en de huurders hun „stem” laten horen. Of noem het „Peterbos News” waarin geboorten, huwelijken en overlijdens worden vermeld (omdat dat mensen blijkt te interesseren) met daarnaast allerlei informatie over activiteiten die in Peterbos plaatsvinden; een „sociaal krantje” als communicatiemiddel.

Coördinatie lokale actoren

Op korte termijn diende het herstructureringsproces van de Preventiedienst en de Mission Locale te worden uitgevoerd, gevolgd door afstemming en concrete werkafspraken tussen lokale organisaties en het bepalen van vaste tijdstippen waarop de verschillende actoren op terrein samen komen zodat programmatie en werkvisie op elkaar aansluiten en coherenter worden.

Op lange termijn dienen samenwerkingsverbanden tussen de lokale organisaties solide te zijn en dient er gewerkt te worden aan een basisstructuur. Een werkdocument moet opgesteld worden waarin gestreefd wordt naar een gemeenschappelijke visie op werken met jongeren en doelstellingen worden bepaald.

Rondhangende jongeren

Het probleem van rondhangende jongeren is complex. Het behelst een interdisciplinaire aanpak op de verschillende niveaus,

Op lokaal vlak en op buurtniveau zijn de volgende stappen noodzakelijk. Ten eerste dienen jongeren

De muurschilderingen verhogen de herkenbaarheid.

Foto: Michel Demol

over een lokaal te kunnen beschikken mits goede begeleiding en ondersteuning van animatoren. Dit is in de eerste plaats een probleem van infrastructuur.

Ten tweede dienen ouders betrokken te worden bij de „problematiek” van jongeren. Dit is een proces van lange adem dat vooral een proces van vertrouwen opbouwen inhoudt. Daarover in de volgende paragraaf.

Op lange termijn is een gestructureerde omkadering en begeleiding van jongeren noodzakelijk. Dit vergt in de eerste plaats een solide samenwerking tussen de verschillende lokale organisaties waarbij een gemeenschappelijke visie op werken met jongeren, het afstemmen van activiteiten en programma en gedeelde doelstellingen onontbeerlijk zijn. Onderdeel van deze actie is de individuele sociale begeleiding van jongeren; een taak die zal opgenomen worden door twee straathoekwerkers die in het kader van het veiligheidscontract, Gemeente Anderlecht tewerkgesteld zijn.

Het oprichten van buurtgebonden tewerkstellingsinitiatieven voor jongeren is een ander noodzakelijk te nemen initiatief. Dit is mogelijk een taak van Mission Locale aangezien zij een opleidings- en tewerkstellingsdienst zijn die mensen helpt in hun zoektocht naar werk of een geschikte opleiding.

Mannen- en Vrouwengroep

Met het opstarten van bewonersgroepen wordt ingespeeld op twee probleemdefinities: enerzijds een emancipatieproces op gang brengen en de versterking van de identiteit, zoals hierboven uiteengezet; anderzijds bieden deze bijeenkomsten de kans om in dialoog te treden met de ouders over het probleem van de rondhangende jongeren. Tijdens de eerste bijeenkomsten werden de participanten ingelicht over de reslutaten van het buurtonderzoek, waaronder het probleem van rondhangende jongeren.

Opdat deze bewonersgroepen opgestart konden worden, diende verder gebouwd te worden op bestaande contacten. Via de vrouwengroep, begeleid door een medewerkster van K.A.V. intercultureel, is een groep vrouwen gecontacteerd waarmee ondertussen sinds oktober maandelijks vergaderingen worden gehouden om „leefbaarheidsproblemen” aan te pakken

Via de animatoren van allochtone afkomst werden contacten gelegd met allochtone vaders (naar het voorbeeld van het Amsterdams buurtvaderproject, zie kader p. 17). Sinds september vinden maandelijks vergaderingen plaats met een groep van 8 mannen (vaders) van Marokkaanse oorsprong. De bedoeling is te evolueren naar een gelijkaardig project, het houden van rondes in de wijk. Dit is echter een proces van lange adem en er dient in fasen gewerkt te worden. Het proces is als volgt: het bespreekbaar maken van bepaalde zaken die in de taboe sfeer liggen, (o.a; opvoeding) daarover in dialoog treden met de vaders en vervolgens samen met hen zoeken naar manieren om de aandacht voor het probleem onder een grotere laag van de allochtone bevolkingsgroep te brengen. Of in opbouwwerkjargon; zoeken naar andere vormen van participatie dan de vergadercultuur. Het houden van een „conferentie rond de houding van de Moslim in het alledaagse leven in het kader van de Ramadan maand, leek een eerste goede aanzet om het debat open te trekken. Dit was een geslaagd initiatief waarop een 70-tal bewoners van Marokkaanse origine aanwezig waren. Omdat dit een goede formule is gebleken, zullen gelijkaardige conferenties volgen.

De verdere ontwikkeling en uitbouw van de bewonersgroepen zal evolueren naar een overkoepelend wijkcomité. Bewoners betrekken bij de organisatie van buurtfeesten: bevolkingsgroepen apart betrekken.

Toekomst en besluit

Om het proces van „publieke familiariteit” en „small talk” te stimuleren en eveneens in te gaan tegen de negatieve berichtgeving over de wijk staat een sociaal artistiek project op stapel, Peterbos: „Vue par une Fenêtre”, een fotoreportage gekoppeld aan „mondelinge geschiedenis”. Binnen dit project dient gezorgd te worden voor een kruisbestuiving van de verschillende bevolkingsgroepen, organisaties en huisvestingsmaatschappijen. De bewoners van Peterbos vertellen persoonlijke verhalen over het leven in Peterbos en wisselen deze ervaringen uit. D.m.v. foto- en filmreportages wordt dan weer de mogelijkheid geboden om op niet-verbale wijze het proces van kennismaking en communicatie aan te zwengelen. Daarbij kan bv. gedacht worden aan een foto en/of film atelier voor

jongeren met als opdracht het in beeld brengen van de verschillende werkingen (bewonerscomité's, bejaarden kaartclub e.a.) in de wijk. Deze positieve uitstraling kan een uitweg vinden naar de buitenwereld d.m.v. een tentoonstelling en een artikel in een tijdschrift. Tot zover de onmiddellijke toekomst.

Uit het buurtonderzoek is gebleken dat de wijze waarop bewoners de leefbaarheid interpreteren zeer verscheiden kan zijn. Voor sommigen blijft Peterbos nog steeds het aangename „park” waar het gelukkig vertoeven is in een groene, open ruimte (cité heureuse); anderen ervaren de wijk als grauw en verlaten en omschrijven het blokkencomplex als een hoopje giftige paddestoelen. Het vergt dus de nodige creativiteit om met die verschillen om te gaan.

Deze blokken vormen het sluitstuk van het Peterbospark

Foto: Michel Demol

C. Kesteloot meent in zijn artikel: „Cultuur als stedelijke opbouwwerkstrategie” dat artistieke projecten moeten inspelen op de verscheidenheid in de wijk. Daarbij dient men gemengdheid als uitgangspunt te nemen: bv. werken rond de manier waarop de buurt door verschillende bevolkingsgroepen beleefd en geïnterpreteerd wordt en deze verscheidenheid op creatieve wijze met elkaar en met de buitenwereld confronteren. In die zin sluit dit project nauw aan bij de visie op opbouwwerk en sociale cohesie, uiteengezet in de inleiding.

Eva De Pauw

Voetnoten

- 1 E. De Pauw, *Project Sociale Cohesie: Buurtonderzoek Peterbos, projectvoorbereiding*, RisoBrussel, april 2001
- 2 HELLINCKX, L. De lokale samenleving als integratiekader ? In: BAERT, H. e.a. *Handboek „Samenlevingsopbouw in Vlaanderen”*, Brugge, Die Keure, 1999, p. 136.
- 3 K. Van Lerberghe, *Samenleven in Peterbos. Het buitenbeentje van RisoBrussel. Opbouwwerk Brussel* (17) nr. 73, pp. 37-42.
- 4 SOENEN, R. *Diversiteit in verbondenheid*, paper in het kader van de task Force leven in de stad: thema „sociale cohesie en ethnische diversiteit”, september 2001
- 5 C. Kesteloot, *Cultuur als stedelijke opbouwwerkstrategie. Opbouwwerk Brussel*, (16), n° 70, pp. 13-18.

Marokkaanse buurtvaders

Op 29 juni 2002 trokken de medewerkers van RisoBrussel naar Amsterdam-West op bezoek bij de Marokkaanse buurtvaders. Dagelijks maken deze vaders een rondje in de buurt en zien ze erop toe dat hun zonen zich niet misdragen.

Een verslag.

In april 1998 werden verschillende buurten in Amsterdam-West opgeschrikt door rellen, die het gevolg waren van een conflict tussen de politie en Marokkaanse jongeren. Naar aanleiding van de incidenten namen enkele Marokkaanse buurtbewoners het initiatief om tijdens de avonduren in de buurt te surveilleren zodat ze hun kinderen konden aanspreken op eventueel wangedrag. Ze waren van mening dat ouders onvoldoende in de gaten hielden wat hun kinderen buitenshuis uitspookten en wilden daar iets aan doen. Zesentwintig vrijwilligers meldten zich aan en doopten zichzelf tot Marokkaanse buurtvaders. Dagelijks doen de vaders hun toer door de buurt en letten ze erop dat er geen vreemde dingen gebeuren. Ze starten om 17u00 en eindigen vaak in de vroege ochtend. Hun werkterrein bestaat uit vijftien straten met flatgebouwen. Ze lopen rond en groeten af en toe een paar jongens. „We maken alleen een praatje als het nodig is”, vertellen de buurtvaders ons, „als ze maar zien dat we er zijn”. Ze zijn goed herkenbaar, want ze hebben allen een zelfde opvallende jas aan. Als jonge kinderen geregeld 's avonds op straat rondhangen, brengen de buurtvaders een bezoek aan de vaders van de betreffende jongeren. Ook worden de vaders in de moskee wel eens aangesproken op het gedrag van hun kinderen. De jongeren zelf worden ook in de gaten gehouden: als ze overlast veroorzaken, mensen lastigvallen of vernielingen aanrichten, worden ze daarop aangesproken. Zodra er sprake is van een wetsovertreding, wordt de politie ingelicht. De buurtvaders houden daartoe een intensief contact met de wijkagenten en nemen deel aan allerhande overlegvergaderingen tussen het lokaal bestuur, de welzijnsinstellingen en de politie. „Worden ze door de Marokkaanse gemeenschap

niet als verraders beschouwd?”, vragen we hen. „Nee”, is het antwoord, „in het begin was het natuurlijk niet gemakkelijk, maar je moet vertrouwen weten te scheppen bij de jongeren”. De jongeren weten goed wat ze aan de buurtvaders hebben. „De jongens zien dat we de problemen oplossen met praten. En dat het ons niet aangaat als ze drinken of blowen. Ze zijn zelfs enthousiast en willen de buurtzonen zijn”, zegt een buurtvader met enige trots. De buurtvaders vormen geen opgefokte burgerwacht zonder vertrouwen in de politie. Evenmin beschouwen ze zich als een verlengstuk van de sterke arm. „We scherpen de sociale controle aan”, weet één van de buurtvaders ons te vertellen, „in Marokko zijn er sinds jaar en dag 'buurtvaders'. Mensen op straat spreken ook de kinderen van een ander aan op hun gedrag. Dat is voor Marokkanen een vanzelfsprekendheid.” De ouders van de jongeren zijn doorgaans ook positief over de activiteiten van de buurtvaders. Doordat deze vrijwilligers zelf ook vader zijn en de problemen van de jongeren kennen, worden ze gerespecteerd door de andere ouders. „Mensen voelen zich weer betrokken bij hun omgeving en de opvoeding van de jeugd”, aldus de buurtvaders. Geregeld evalueren de buurtvaders hun werkzaamheden. Op basis van de rondes die ze maken, stellen ze een schema op voor de volgende dagen. Ze kunnen bijvoorbeeld besluiten om sommige straten of pleinen waar onrust gesignaleerd is, vaker in de ronde mee op te nemen. De buurtvaders hebben een belangrijke signaleringsfunctie: tijdens hun surveillances komen hen regelmatig knelpunten en problemen (zoals bijvoorbeeld zwerfvuil, oneffen stoeptegels, ingeslagen ruiten, ...) ter ore die ze dan doorgeven aan de bevoegde instanties. Het initiatief levert vruchten af. Het stadsbestuur en andere organisaties in de buurt constateren dat de buurt rustiger en veiliger is geworden, sinds de buurtvaders hun vrijwilligerswerk zijn begonnen. Als beloning voor deze vrijwillige inzet, sleepten de buurtvaders ondermeer een Europese Prijs voor Criminaliteitspreventie in de wacht.

Katleen Van Lerberghe

RisoBrussel-meerjarenplan 1997-2002

een algemene terugblik

Het vorige nummer van Opbouwwerk Brussel (73) was een voorstellingsbrochure rond de projectwerking, gegroepeerd per opbouwwerkgebied. Daarin waren telkens ook een aantal evaluatieve beschouwingen verdisconteerd. Bij de opmaak van een nieuw meerjarenplan – voor de periode 2003-2008 – is het traditie het lopende meerjarenplan te evalueren. In feite gaat het om een synthese van de bevindingen i.v.m. de inhoudelijke werking, de aanwezigheid in de Brusselse wijken, de positie van het opbouwwerk, inzonderheid ten opzichte van beleidsactoren en last but not least beschouwingen inzake bewonersparticipatie. Hieronder volgt het verslag met aan het einde kernachtige, puntige samenvattingen.

Algemene programmalijnen, een korte recapitulatie*.

In het vorige meerjarenplan hebben we een visie op de armoedewijk gepresenteerd die men, afhankelijk van het standpunt dat men inneemt, pessimistisch dan wel realistisch kan noemen. De armoedewijk hebben we beschouwd als de geografische vertaling van dualiseringsprocessen in de samenleving. Oplossingen voor armoede hangen dan samen met fundamentele structuurveranderingen en de pessimistische conclusie is dan dat bezig zijn op wijkniveau zoveel betekent als dweilen met de kraan open. Een realistisch standpunt is deze die waarschuwt voor overtrokken verwachtingen in zake kansarmoedebestrijding van ingrepen die zich tot het lokale niveau beperken. Buurtherwaardering en buurtontwikkeling is zeer wel mogelijk, ze komt niet noodzakelijk armen ten goede. Sociale buurtontwikkeling is veel moeilijker te realiseren: in een wijk een zodanig woonmilieu ontwerpen dat ook de kansarme en kwetsbare buurtbewoners er beter van worden.

(*) Een samenvatting van de teksten Het opbouwwerkperspectief onderbouwd en kaderprioriteiten uit Opbouwwerk-Brussel, 1996, n° 58, pp. 14-18 resp. 19-22.

We hebben ons tegen al te defaitistische conclusies verzet. Maatschappelijke verhoudingen zijn mensenwerk. In het besef dat de buurt geen geïsoleerd gegeven is, is het wel degelijk zinvol op het lokale niveau bewustwording en grotere politieke participatie te stimuleren a.h.v. thema's uit de dagelijkse leefwereld van buurtbewoners. De opdracht van het opbouwwerk bestaat er in een stem te geven aan achtergestelde bevolkingsgroepen doorheen een werking die zich toespitst op de oplossing van concrete problemen in de woon- en leefomgeving, i.c. de wijk.

We ontwikkelden drie criteria waaraan we dergelijk opbouwwerk konden toetsen. Opbouwwerkprojecten moeten een bijdrage leveren aan sociale wijkontwikkeling. In de aanpak van wijkproblemen staan belangen van de plaatselijke bevolking centraal (positie van opbouwwerk); ze moeten een bijdrage leveren aan de opbouw van lokale democratie, opbouwwerk stimuleert bewonersinspraak (doel van opbouwwerk); ze hebben betrekking op leefbaarheidsproblemen (inhoud van opbouwwerk).

Van hieruit omschreven we een drietal kaderprioriteiten of inhoudelijke sporen:

1. wonen en woonomgeving.
  - kleinschalige ingrepen in de openbare ruimte, verkeer.
  - ondersteuning van zwakste bewoners in het debat rond plannen inzake ruimtelijke ordening.
  - huisvesting, i.c. sociale huisvesting.
2. opbouwwerk en tewerkstelling.
  - tewerkstelling en socio-professionele herinschakeling van langdurig werklozen.
  - tewerkstelling in kader van buurtherwaardering.
3. opbouwwerk en welzijnsbevordering.
  - Brussels Overleg Dienstencentra.
  - basisschakel methodiek.
  - jongeren en onderwijsopbouwwerk.

De inzet van middelen zou RisoBrussel blijven concentreren op: de *Noordwijk*, de *Bijstandswijk* en *Begijnhofwijk*, *Oud-Molenbeek*, *Kuregem* en *Peterbosspark* (Anderlecht), *Brabantwijk* (Schaarbeek).

Inhoudelijke krachtlijnen.

Wonen en woonomgeving. Een vaste waarde.

Het programmaspoor wonen en woonomgeving is van oudsher een belangrijk aandachtspunt geweest in de programmatie van RisoBrussel. Daar zijn verschillende, voor de hand liggende redenen voor: dit item is uitermate problematisch; is erg zichtbaar; is vanuit bewonersstandpunt beschouwd de beslissende factor met betrekking tot de leefbaarheid van de wijk, kan tenslotte op wijkniveau aangepakt worden, ook al omdat de lokale overheid belangrijke instrumenten in handen heeft om het beleid inzake ruimtelijke ordening en huisvesting te sturen.

De aandacht van het opbouwwerk in Brussel omvat een ruim gamma aan activiteiten. Rode draad hierin is de zorg om de mening van bewoners te betrekken in initiatieven rond wonen en woonomgeving:

- De heraanleg van straten, pleinen en parken, i.c. de Antwerpsesteenweg (Noordwijk), Grondelstraat en Herzieningslaan (Kuregem), omgeving van Parvis (Molenbeek), Pantseroepensquare en Hooikaai (Begijnhofwijk), Dupontstraat (Schaarbeek).
- Een aantal van deze projecten kadert in diverse wijkcontracten of (tot voor kort) in het programma Initiatiefwijken (Klein Kasteeltje - Vlaanderen). Opbouwwerkers zijn betrokken in de wijkcontracten Noord (Noordwijk 1999-2003), Brabant-Groen (Schaarbeek 2000-2004), Grondels - Herziening (Kuregem 1999-2003), Sint-Jan-Baptist (Molenbeek 1994-1998) en Cristal - Zwarte Vijvers (Molenbeek 2000-2004). Deze betrokkenheid doorloopt de diverse stadia: opmaak van het basisdossier, concipiëring van concrete projecten, vaak voornamelijk binnen het sociale luik, opvolging van de realisaties via de Lokale Commissies voor Geïntegreerde Ontwikkeling (CLDI's).
- Ook wordt, als de gelegenheid zich aandient, tijd vrijgemaakt om bewoners te informeren rond andere plannen (Gewestelijke en Gemeentelijke Ontwikkelings- en Bestemmingsplannen, verkeersplannen) en waar mogelijk ze aan te passen aan hun wensen.
- Op het vlak van de sociale huisvesting is het opbouwwerk nog steeds actief in de blokken

Houthulstbos en Timmerwerf van de Brusselse Haard (project sociale begeleiding). Het gaat er hier in hoofdzaak om allochtone huurders te gidsen door de perikelen van 2 renovatieoperaties en om de aard van de renovaties en toekomstige huurvoorwaarden (geschikte appartementen voor grote gezinnen / betaalbare huurprijzen en lasten) overeenkomstig de verlangens van de huurders bij de huisvestingsmaatschappij te bepleiten.

- De ervaringen met dit project, i.c. de werking van de huurdersadviesraad, liet toe een duidelijk signaal uit te zenden tijdens de opmaak van de gewestelijke ordonnantie op de huurdersadviesraden.

Een vergelijkbaar signaal, maar dit keer met betrekking tot een woonpolitiek tegen sociale verdringing kwam tot stand mede onder impuls van buurtwerk Molenbeek. Deze platformtekst „Recht op wonen in Molenbeek” werd gevoed door ervaringen in de huisvestingspermanentie en het renovatiecentrum, twee diensten in de schoot van het buurtwerk. Ook op het Gewestelijk Ontwikkelingsplan en het Gewestelijk Bestemmingsplan werd gereageerd.

- Er wordt tenslotte op diverse plaatsen ook aandacht besteed aan de netheid in de buurt. Sluikstorten, zwerfvuil, huisvuilophaling, leegstand, hondenpoep, graffiti: het zijn vaak de dingen waar buurtbewoners zich het meest over ergeren en evenzoveel poorten waarlangs het onveiligheidsgevoel binnensluipt.

Bewonersparticipatie bij de aanleg van een buurttuin in de Moderne Schoolstraat

Foto: Archief Kuregem

- In Peterbosspark werd een verkenning doorgevoerd in het kader van het programma Sociale Cohesie. Momenteel worden pistes onderzocht om een samenlevingsproject op te starten.

Net als de sociaal-artistieke projecten (zie verder) neemt het spoor wonen en woonomgeving een stevige hap uit de globale korf Riso-initiatieven. Trouwens, de grens tussen het sociaal-artistieke en bv de heraanleg van straten en pleinen is vaak moeilijk te trekken. Activiteiten lopen in mekaar over (bv: Pantser troepensquaredesblindés). Vaststelling is wel dat de meeste aandacht uitgaat naar de (heraanleg van de) openbare ruimte en dat eigenlijke huisvestingsprojecten of projecten waar de woonfunctie centraal staat, een minderheid uitmaken.

Wanneer het in de strijd tegen sociale verdringing cruciaal is behaalbare huisvesting voor minder draagkrachtige groepen te waarborgen, dan zal in het nieuwe meerjarenplan dit accent extra aandacht moeten krijgen.

Tewerkstellingsproject De Strijkwinkel „Faut Le Fer” in de Landbouwstraat

Foto: Archief De Strijkwinkel „Faut Le Fer”

Opbouwwerk en tewerkstelling, bezinning en accentverschuiving.

Aanleiding was het noodgedwongen stopzetten van het strijkwinkelproject als economische activiteit. We stelden ons een dubbele vraag: aan welke criteria moet een tewerkstellingsproject beantwoorden? Welke bijdrage kan het opbouwwerk in de tewerk-

stellingsproblematiek leveren?

Het strijkwinkelproject openbaarde ons een aantal grenzen waarop het opbouwwerk botst wanneer het zich inlaat met de problematiek van economie en tewerkstelling.

Voor zover in zo'n project de economische logica primeert, kan dit niet gedragen worden door het opbouwwerk. Het opbouwwerk kan wel een bijdrage leveren in een samenwerkingsverband met organisaties die expliciet de functies van opleiding en economische bedrijvigheid waarmaken.

Het opbouwwerk moet dan instaan voor de toeleiding van buurtbewoners naar buurtgerichte tewerkstellingsinitiatieven. Het opbouwwerk vervult hier een brugfunctie. Deze (ingeperkte) rol van het opbouwwerk is aan de orde in het tewerkstellingsproject in de Anneessenswijk.

Opbouwwerkprojecten zitten ook ingebed in bredere buurtwerkingen/diensten waar ook tewerkstelling en toeleiding aan de orde is en waar er dus linken zijn.

Bvb: Noordwijk - Sociaal Centrum
WOK - EVA
Molenbeek - Klusjesdienst.

Men kan hieruit besluiten dat we (noodgedwongen) in praktijk toepassen wat we in theorie steeds duidelijker beginnen beseffen: de beperkingen van de buurtaanpak. Rond maatschappelijke problemen die een impact hebben op de buurt doch niet daar hun oorsprong vinden, kan het opbouwwerk wel een signaalfunctie vervullen, praktisch beschikt ze niet over de middelen (in termen van positie, macht en invalshoek) om er daadwerkelijk iets aan te verhelpen. Vandaar het onderscheid tussen achterstellingsproblemen en leefbaarheidsproblemen. Deze laatste vinden wel hun oorsprong in de buurt en kunnen op dat niveau opgelost worden: huisvesting, ruimtelijke ordening, sociale dienstverlening.

Opbouwwerk en welzijnsbevordering, de verzelfstandigingsproblematiek.

RisoBrussel heeft deze piste altijd geïnterpreteerd in de zin van: buurtgerichte basisvoorzieningen promoten, voor zover ze niet aanwezig zijn, of gebrekkig functioneren of onvoldoende aanleunen bij behoeftes en wensen van buurtbewoners. In vroegere meerjarenplannen lag het zwaartepunt van

de Riso-werking bij dit thema. Deze aandacht is verschoven ten gunste van de sociaal-artistische en culturele piste en het wonen en de woonomgeving.

- De dienstencentra voor bejaarden hebben zich verzelfstandigd. Als opvolging trekt RisoBrussel het Brussels Overleg Dienstencentra, een informeel samenwerkingsverband van 10 lokale dienstencentra. In de afgelopen jaren is er vooral veel werk verzet om deze initiatieven zonder kleerscheuren het decreet op de thuiszorg binnen te sluiten. Dit was uitsluitend tweedelijns werk met het oog op belangenbehartiging ten behoeve van een opbouwwerkmatige visie op het lokale dienstencentrum.
- De vrouwenwerking in de Begijnhofwijk heeft zich verzelfstandigd tot vzw emancipatiecentrum Camelia en functioneert momenteel als een lokaal integratiecentrum. Er blijft evenwel een nauwe samenwerking met het opbouwwerk in de Begijnhofwijk.
- RisoBrussel heeft in de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in de kinder- en jongerenwerking Peterbos. Dit project is gegroeid uit het vroeger sociaal beheerproject Peterbospark, een samenwerking tussen RisoBrussel en Assam. Deze samenwerking blijft de kern van een ruimer samenwerkingsverband met de gemeente Anderlecht.
Gepoogd wordt deze werking erkend te krijgen als werking kansarme jeugd (WKJ). Na heel wat inspanningen is dit momenteel gedeeltelijk gelukt. Wat uitblijft is een erkenning die toelaat middelen voor te behouden voor de algemene coördinatie. Deze wordt momenteel waargenomen door een Riso-stafid.
Deze coördinatie is des te meer noodzakelijk daar erg veel geïnvesteerd dient te worden in teamvorming en opleiding van projectmedewerkers ter plaatste.
Met het Peterbosproject gaat RisoBrussel volop de uitdaging aan om in de eigen organisatie werk te maken van positieve actie: kansen geven aan allochtonen om zich ook in het jongerenwelzijnswerk beroepsmatig te profileren.
- Een andere aanslepende kwestie is deze van de buurtgerichte basisvoorzieningen (wijkcentra). Uiteindelijk is deze te herleiden tot het uitblijven van een erkenning van de buurthuisfunctie. Enkele initiatieven zoals de Buurtwinkel, het

Wijkpartenariaat en Buurthuis Bonnevie (in eigen kring en bij uitbreiding initiatieven als Wijkhuis Chambéry en Welvaartkapoen) bestaan bij gratie van projectwerkingen.

Vanuit RisoBrussel wordt het belang van de buurtgerichte basisvoorzieningen op verschillende pistes aangeboden:

- * naar de VGC toe via een memorandum rond het belang van opbouwwerk én buurtwerk.
- * naar de Vlaamse Gemeenschap via het belangenbehartigingcircuit van de Federatie Samenlevingsopbouw.
- * via de kandidaatstelling netwerk welzijn Begijnhofwijk in het Vlaamse Experiment Geïntegreerde wijkcentra.

Dit alles voorlopig zonder aanwijsbaar gevolg.

Recentelijk werd RisoBrussel een ervaringsdeskundige (in de armoede) toegewezen.

Sociaal artistieke en culturele projecten in het kader van een leefbare buurt, een nieuwe piste.

- Het Videopeople project en het keramiekatelier in Kuregem;
- Muurschilderingen in Molenbeek, Peterbos, Anneessenswijk en Kuregem;
- Alternatief en artistiek Anneessens;
- Pantserstroepensquaredesblindés in de Begijnhofwijk;
- Limite Limite in de Brabantwijk;
- Het parcours van ratten en muizen in de Noordwijk;
- Tentoonstellingen als „Van Kassei tot Noordwijk”, „100 bewoners vertellen 100 jaar buurtgeschiedenis”, „Parvis Molenbeek”, „Anneessens beweegt”.

Voor 1997 was het scala aan culturele en animerende activiteiten eerder beperkt. Het opbouwwerk was vooral probleemgericht en probeerde via rationele aanpak, overlegcultuur, discussie en debat oplossingen aan te dragen. Er werden tentoonstellingen georganiseerd, maar dan eerder ter ondersteuning van dossiers rond bvb. ruimtelijke ordening. Muurschilderingen behoren ook reeds lang tot het arsenaal van het buurt- en opbouwwerk, net als uiteraard het buurtfeest. Nieuw is dat al deze activiteiten nu ingebed zijn in een ruimere visie op de bijdrage van het sociaal-artistische in de wijkontwikkeling en ook gedragen worden door

instanties buiten het opbouwwerk. Het meerjarenplan 1997-2002 heeft dergelijke hausse niet voorzien. Het bewijst dat het opbouwwerk ondertussen niet ongevoelig is gebleven voor een maatschappelijke trend die de laatste jaren sterk is komen opzetten en de relatie probeert te leggen tussen cultuur, armoedebestrijding en wijkontwikkeling. We herinneren aan het Algemeen verslag over de Armoede uit 1994 waarin het belang van een volwaardige culturele participatie werd onderstreept; aan de projectoproep Art 23*; aan initiatieven als Buitengewone Buurt en Hedendaagse kunst op publiek verzoek; in Brussel aan Brussels Gekleurd, het sociale luik in de wijkcontracten en het SIF-meerjarenplan. Uit veel van deze initiatieven heeft het opbouwwerk middelen betrokken om ze, meestal in samenwerking met individuele kunstenaars of „artistieke” verenigingen, in de eigen werking te integreren.

Het opbouwwerk zit hiermee in de slingerbeweging tussen cultuur en welzijn. Het knoopt hier als het ware terug aan bij de sociaal-culturele traditie waaruit het is ontstaan.

Belangrijk is dat het opbouwwerk ook geargumenteed heeft waarom deze sociaal-artistieke piste belangrijk is.

Sociaal-artistieke activiteit in de Anneessenswijk: muurschildering met legende

Foto: Michel Demol

- Doorheen sommige van deze initiatieven worden andere dan rationele capaciteiten en uitdrukingsvormen van buurtbewoners aangesproken. De eenzijdige nadruk op het goed kunnen spreken in openbare vergaderingen leidt tot nieuwe ongelijkheden en legt een extra domper op het zelfwaardegevoel van mensen die zich in het kader van opbouwwerkprojecten willen inzetten voor hun wijk.
- Wijkontwikkeling heeft niet alleen te maken met zichtbare ingrepen maar ook met relaties en communicatie. Onder de brede noemer van het sociaal-artistieke vallen activiteiten die de sociale cohesie in wijken bevorderen: communicatie tussen culturen, tussen generaties; het samen zijn benadrukken via een feestcultuur.
- Er moet ingegaan worden tegen een te negatieve voorstelling van zaken. Sociaal-artistieke projecten spelen in op, knopen aan bij potenties, mogelijkheden, van de wijk. Een te negatieve benadering pint de wijk vast, bevestigt haar in een negatieve spiraal van isolement.
- Meteen is een belangrijk bijkomend argument aangesneden: inspelen op potenties in de wijk via sociaal-culturele initiatieven wint aan belang wanneer meteen ook de relatie tussen de wijk en de omgeving gehanteerd wordt. Tentoonstellingen over het verleden van de wijk en wijkparcours wijzen buitenstaanders op het belang en de eigenwaarde van de wijk, slaan de brug naar de buitenwereld, definiëren de wijk niet als een gesloten geheel maar als een knooppunt voor zinvolle relaties (bvb: relatie tussen ambtenaren - gebruikers van de wijk en etnische winkels, restaurants).

Zoals altijd zijn er ook hier twee kanten aan de medaille. We zijn ons bewust van een aantal gevaren en we hebben niet nagelaten er op te wijzen:

- De grote zichtbaarheid, de drang voor effect kan leiden tot een zekere oppervlakkigheid, een korte houdbaarheidsdatum van de initiatieven;
- De betrokkenheid van de wijkbewoners en zeker diegenen die „geen stem hebben” moet alleszins bewaakt worden, zoniet gaat het opnieuw om ingrepen van buiten- en bovenuit waar niet noodzakelijk de wijkbewoners beter van worden.
- Gewaarschuwd moet tenslotte worden voor processen van sociale verdringing of gentrificatie:

het versterken van de buurt als culturele en artistieke omgeving maakt haar aantrekkelijk voor „bohémien”, vaak de voorbode voor een veralgemeende opwaardering in functie van nieuwe doelgroepen, ten koste van de traditionele ingezetenen.

Territoriale verschuivingen

De aanwezigheid van RisoBrussel op het terrein wordt, naast de prioritaire inzetbaarheid in achterstandsgebieden, ten zeerste bepaald (beperkt) door de ter beschikking staande middelen. Zelfs wanneer een opbouwwerkgebied de beschikking heeft over 2 opbouwwerkers, laat dit soms niet toe gans het territorium te bedienen.

Opbouwwerkgebied Kuregem besloot af te zien van een werking in de Dauwwijk en ook in de Veeartsenijwijk beperkte men zich tot acties rond de Herzieningslaan en de Grondelstraat.

In opbouwwerkgebied Noordwijk spitste men zich toe op de Oude Noordwijk en op de Harmonie wijk. In de Gaucheretwijk kan er noodgedwongen geen intense werking ontplooid worden.

De territoriale omschrijving van de Begijnhofwijk werd gereduceerd tot het gebied tussen het kanaal en de Pantserstroepensquare (Chicagowijk) en de Hooikaai. Nog in de binnenstad heeft het opbouwwerk zijn aandacht verlegd van de Bijstands- naar de Anneessenswijk. Er werd nieuwe ontmoetings- en bureauruimtes gehuurd op het Anneessensplein. Er was trouwens een algemene trend om zich centraal te enten binnen het werkterrein met vestigingen binnen het WOK-huis (Kuregem), de „prefab” Peterbos, de Oppemstraat (Begijnhofwijk).

Met de Strijkwinkel verdwijnt het laatste niet-territoriumgebonden project van RisoBrussel. (Enkel de opbouwwerkinstelling De Brug hanteert nog een categoriale wijkoverstijgende insteek).

De positie van het opbouwwerk tegenover diverse actoren.

Hieronder willen we ingaan op 2 aspecten die van invloed zijn op de positie van het opbouwwerk / de rol van de opbouwwerker. Het eerste aspect

heeft betrekking op de rol van het opbouwwerk bij netwerkvorming en samenwerkingsrelaties. Het tweede op de relatie met beleidsactoren.

Netwerkvorming en samenwerkingsrelaties, gevolgen voor de positie van het opbouwwerk.

Netwerkvorming en samenwerking zijn geen nieuwe termen voor het opbouwwerk. Om samen met bewoners problematische situaties op te lossen gaat het opbouwwerk zoeken naar bondgenoten en naar overlegpistes met instanties en groepen die problemen (mee) veroorzaken. De opbouwwerker coördineert en regisseert het netwerk i.f.v. zijn project-doelstellingen.

Netwerkontwikkeling en samenwerking tussen organisaties wordt de laatste jaren door het beleid zwaar benadrukt. Deze ideeën vertalen zich ook in modellen om subsidies te verdelen: de eis tot samenwerking in projecten staat voorop (Bvb: het SIF, bvb: projectsubsidies van de Koning Boudevijnstichting (Buitengewone buurt), de wijkcontracten (het geliefkoosde Franstalige woord is Synergie), projecten sociale cohesie, ...). Er moet niet enkel samengewerkt worden met organisaties in het veld, ook de overheid (in Brussel voor- namelijk de gemeentes als het over gewest-subsidies gaat) is een partner in het netwerk.

Een aantal Riso-projecten zijn partner in dergelijke constructies. Bvb: het WOK in Kuregem, Pantserstroepensquaredesblindés en programma

Wijkcontract te Kuregem: heraanleg van de G. Moreauststraat Foto: Michel Demai

Klein Kasteeltje-Vlaanderen Begijnhofwijk, Limite Limite in Schaarbeek, sociale cohesie Peterbos.

Uit de evaluatie van de opbouwwerkgebieden blijkt dat dit de taakopvatting van de opbouwwerker onder druk zet. Door zijn/haar kennis van het veld en nauwe relatie met bewonersgroepen (ook belangrijke partners in de netwerkvorming), zijn alle ogen op hem / haar gericht om de rol van netwerkontwikkelaar / wijkcoördinator / wijkmanager waar te nemen. Aldus verschuift de taak van ondersteunen van bewoners naar bemiddeling tussen en coördinatie van organisaties uit het netwerk.

De houding op het niveau van de opbouwwerkgebieden t.a.v. deze vragen is niet eenduidig. Zo wordt in Kuregem de coördinatie van de welzijnsinstellingen buiten het WOK niet opgenomen. Dergelijke coördinatie-activiteiten gebeuren dan weer wel in de Begijnhofwijk, de Brabantwijk (Limite Limite), Anneessenswijk. De daarvoor benodigde tijd gaat dan wel ten koste van het direct contact met (bepaalde) bewoners-(groepen). (bvb: „door de stijgende initiatiefrol die de buurtwinkel en de opbouwwerker vertolken in de Anneessenswijk komt de aanwezigheid op het terrein in het gedrang. Een groot deel van de werktijd wordt opgeslorpt in coördinatie-vergaderingen, afspraken en administratieve taken” – evaluatie Binnenstad). (bvb: „doordat de opbouwwerker zich op een bepaald moment ging engageren in het programma Klein Kasteeltje-Vlaanderen, kon er minder tijd geïnvesteerd worden in het werken met huurders” – evaluatie Binnenstad).

In de loop van het meerjarenplan werd RisoBrussel acuut met deze keuze wijkcoördinatie – bewonersondersteuning geconfronteerd vanuit vragen van het sociaal Impulsfonds. Met name de vraag of opbouwwerkers de regionale steunpunten van de SIF-gebieden voor hun rekening konden nemen. In de nota RisoBrussel en het SIF werd de kaart bewonersondersteuning getrokken.

Een ander gevolg van engagement in netwerken rond algemene thema's (van leefbaarheid) is dat meest kwetsbare groepen uit overlegcircuits wegblijven, terwijl het vergaderterrein ingenomen wordt door de beter gesitueerde Belgische bewoners.

Het zijn echter de meest kwetsbare groepen die volop ondersteuning behoeven, doch daar is tijd voor nodig (cfr. de optie voor „biedzondere aandacht voor zwakkere groepen” – evaluatie Buurthuis Bonnevie).

Dit confronteert ons opnieuw met het gegeven dat „de bewoners” een veel te algemene term is. Ook in de wijk zijn er belangentegenstellingen tussen bewoners. Vragen die we daarbij kunnen stellen: moeten we bemiddelen tussen belangen, een consensus nastreven of moeten we de consensusvorming aan anderen overlaten en instaan voor het ondersteunen van specifieke belangen (debat naar aanleiding van het Hooikaai-project).

Relaties met beleidsactoren in functie van bewonersparticipatie.

Deze relaties vormen traditiegetrouw een belangrijk aandachtspunt in het opbouwwerk. Beschouwingen naar aanleiding van een evaluatie van het meerjarenplan kunnen dan ook niet ontbreken: beleids- en overheidsinstanties zijn in zeer veel gevallen doorslaggevend voor het aanbrengen van oplossingen voor leefbaarheidproblemen op wijkniveau. Ze beschikken over de hefboomen (middelen) om iets aan problemen te doen. Het opbouwwerk zoekt samenwerking om deze hefboomen in werking te zetten. Deze instanties zijn vaak ook onderdeel van het probleem. Samenwerking is dan niet altijd de voor de hand liggende werkpiste. Het opbouwwerk gaat dan eerder conflicterende relaties aan. Ook vanuit de bewonersbetrokkenheid van het opbouwwerk, de proceskant komt de overheid en haar apparaat in het vizier. Zeker wanneer opbouw van lokale democratie doorheen bewonersinspraak het centrale doel is van opbouwwerk. Nu zijn er beleidsactoren van diverse pluimage en niveau. Op beleidsvlak komt RisoBrussel vooral in contact met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en met de gemeentes. Deze regionale en lokale opsplitsing treffen we ook aan bij de overheidsinstellingen. We stippen aan: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) en het Brussels Instituut voor Milieubeheer (BIM) resp. diverse huisvestingsmaatschappijen (de openbare vastgoedmaatschappijen) (ASSAM, Brusselse Haard) en OCMW's.

Deze inleiding om aan te geven dat algemene en eenduidige uitspraken over relaties met beleidsactoren met de nodige omzichtigheid dienen te gebeuren. De aard van de samenwerking kan van gemeente tot gemeente verschillen afhankelijk van coalities en personen. Toch laten we ons tot enkele beschouwingen verleiden op grond van vaststellingen in het werkveld.

Een overzicht illustreert in eerste instantie het veelkleurige plaatje.

- In Molenbeek staan het buurtwerk en de overheid met mekaar in contact in functie van het wijkcontract. Het buurtwerk formuleert voorstellen aan de gemeente omtrent de bewonersbetrokkenheid bij het wijkcontract. Vanuit de gemeente werd een sociaal coördinator aangesteld. Doorheen de verschillende generaties contracten wordt een toenemende zorg voor bewonersparticipatie vanwege de gemeente vastgesteld. Dit impliceert overleg in functie van taakafbakening en samenwerking. Een zelfde bezinning over de eigen positie is noodzakelijk omwille van de uitbouw van het parageemeentelijk sociaal netwerk. Het buurthuis werkt samen met het OCMW in het kader van art. 60 (tewerkstelling). Globaal oordeel is dat de gemeente de werking kent en de voorstellen beluistert. Het gemeentebestuur evolueert naar grotere bewonersbetrokkenheid. De evolutie in hoofde van de burgemeester lijkt hierbij cruciaal. Er is echter ook druk van het Gewest.
- Ook in de Noordwijk vervult het wijkcontract de rol van katalysator in de relaties met Brussel stad. Inhoudelijk hebben de bewonerscomités gezorgd voor een Brusselse primeur in de vorm van een participatieovereenkomst met de stad Brussel. De nieuwe meerderheid beschouwt deze overeenkomst alsnog als een stukje papier. Ook in de Noordwijk is een wijkmanager op het terrein verschenen. Of beter: diverse wijkmanagers zijn mekaar in snel tempo opgevolgd. Er is nooit een deftig gesprek kunnen gevoerd worden rond taakafbakening en samenwerking met het opbouwwerk. Enkele gebeurtenissen waren niet bevorderlijk voor het wederzijds vertrouwen. Een verschillende visie op „participatie” zorgt voor communicatiestoornissen ook en vooral met de verantwoordelijke schepen.

Sociaal-artistieke activiteit te Kuregem: keramiek atelier

Foto: Michel Demol

- Het opbouwwerk wordt geconfronteerd met inspanningen uit de politiek om eigen bewonerscomités te organiseren. Daarvoor worden zelfs comités uit het Vandenboeyenants-tijdperk gereactiveerd. Bij zoverre dat een centrale vraag wordt: welke strategie stellen tegenover politieke belangen en manipulatie.
- Opbouwwerk Anderlecht Kuregem beschouwt zichzelf als goed in de markt liggend voor samenwerking met de gemeente. Er zijn goede contacten en samenwerking met de dienst stadsrenovatie. Dat maakt RisoBrussel tot een bevoorrechte partner in de opbouw van bewonersinspraak in het wijkcontract Grondel-Herziening. Toch zit men inzake de invulling van de term bewonersinspraak (nog) niet op dezelfde golflengte. Bewonersinspraak in Anderlecht is een nieuw gegeven.

- De kinder- en jongerenwerking Anderlecht Peterbos drijft al jaren op de (goede) samenwerking met de huisvestingsmaatschappij Assam. Doordat RisoBrussel partner is geworden in het project Sociale Cohesie voor Peterbosspark van staatssecretaris Hutchinson zijn bijkomende instanties in het vizier verschenen met name diverse diensten van de gemeente Anderlecht en de Anderlechtse Haard.
- Reeds jaren is in de Begijnhofwijk de Brusselse Haard een belangrijke actor van het opbouwwerk. Samenwerking verloopt met wisselend succes, afhankelijk van personen en is nog nooit in een formele overeenkomst gegoten. Toch is de Brusselse Haard vragende partij en gebruikt ze de knowhow van de opbouwwerker, zij het dat ze verwacht dat het opbouwwerk in het verlengde van haar eigen doelstellingen werkt. Blijkt dat de BGHM er meer „verlichte” opvattingen op na houdt i.v.m. bewonersinspraak via huurdersadviesraden. Mogelijk is de ordonnantie op de huurdersadviesraden een insteek om deze opvattingen ook lokaal te doen postvatten. De activiteiten van het opbouwwerk worden door de stad Brussel „getolereerd maar niet geapprecieerd, laat staan gestimuleerd”. Dat blijkt uit de ervaringen rond de Pantserstroepensquare, het project Initiatiefwijk Klein Kasteeltje Vlaanderen en de heraanleg van de Hooikaai. De perikelen met dit laatste project zijn een illustratie van de uiteenlopende dynamiek die uitgaat van het Gewest (hier de BIM) en een gemeentelijke overheid.
- In de Brabantwijk-Schaarbeek heeft RisoBrussel te maken met een overwegend samenwerkende overheid. Waar andere gemeentes (Anderlecht en Brussel) hun samenwerking in het kader van het veiligheidscontract opzegden, gaat Schaarbeek nog altijd scheep rond het meldpunt. Typerend was tevens dat in de opmaak van het basisdossier van het Wijkcontract Brabant-Groen een voorbeeldige inspraakprocedure werd gevolgd.
- De beginnende projectwerking in de Anneessenswijk tenslotte wordt door de stad Brussel als een referentie beschouwd. Er is een constructieve opstelling maar de uitvoerende macht houdt zeer strikt de hand aan haar pregoratieven. Het feit dat de Anneessenswijk, net als de Noordwijk, electoraal jachtterrein is

voor een schepen, maakt de werking tot een dansen op een slappe koord.

Uit dit overzicht blijkt dat lokale overheden voor het opbouwwerk de belangrijkste beleidsactoren blijven. Niet alleen omdat ze oplossingen voor leefbaarheidsproblemen faciliteren danwel bemoeilijken. Ze gaan bewonersinspraak en -participatie steeds nadrukkelijker in hun vaandel voeren. Dit mede onder impuls van de hogere (gewestelijke) overheid die voorwaarden stelt om middelen door te sluizen.

Hiermee komt de lokale overheid tegemoet aan een belangrijke voorwaarde voor democratische beleidsvoering – een vanzelfsprekende zaak eigenlijk – ze komt hiermee echter ook op het terrein van het opbouwwerk. Het opbouwwerk wordt geconfronteerd met meer inspraakorganen, met vragen en opdrachten omwille van de eigen deskundigheid, met wijkcoördinatoren en managers die op het terrein verschijnen. Uit de discussie van vorige paragraaf bleek dat daarmee de positie van het opbouwwerk wordt bevraagd. Wat kan de overheid van ons verwachten? Waarin onderscheidt onze functie zich van de wijkmanagers? In voorkomend geval wordt samenwerking best in overeenkomsten geëxpliciteerd.

Echter, ook visies op bewonersinspraak zijn in het geding. Een constante in bovenstaande overzicht is de vaststelling dat gemeentelijke overheden nog een hele weg te gaan hebben. Een cultuur van interactieve beleidsvoering is nog geen gemeengoed bij Brusselse lokale besturen. Een verklaring is het van boven opgelegde karakter van de bewonersinspraak.

Hoedanook, een aantal vragen kunnen tevens aan het opbouwwerk gesteld worden aangaande de visie op bewonersparticipatie als burgerschap. Is het voor ons duidelijk hoe bewonersinspraak op wijkniveau moet georganiseerd worden? Wat verstaan we eigenlijk onder participatiedemocratie? Hoe een bewonerscomité inschakelen in de werking van de democratie op wijkniveau?

Het is pas als we onze visie daaromtrent meer geëxpliciteerd hebben, dat we bepaalde cases daaraan kunnen screenen en voorstellen tot verbetering kunnen formuleren. Hierin moeten we

ook onze signaalfunctie ten volle opnemen: aanwijzen waar het spaak loopt maar ook de aandacht vestigen op goede praktijken. In dit opzicht zijn onze regionale partners bondgenoten omdat ze de betrokkenheid van bewoners in het beleid wensen te stimuleren.

Bewonersparticipatie.

In het meerjarenplan wordt de essentie van opbouwwerk als volgt omschreven: een stem geven aan achtergestelde bevolkingsgroepen doorheen een werking die zich toespitst op concreet door hen ervaren problemen in achtergestelde wijken. Centraal hierin staat de idee van bewonersparticipatie. In de evaluatie van het meerjarenplan 92-96 vertrokken we van 4 betekenissen van participatie: politieke participatie (bv: zetelen in een inspraak of adviescommissie); sociale participatie (zich inzetten in een vereniging); consumptieve participatie (gebruiken van een dienst/aanbod) en participatie in het sociale netwerk (omgang met buurtbewoners). Dit lijstje suggereert reeds een intensiteit, een gradatie in het opnemen van verantwoordelijkheid.

De deelname in opbouwwerkprojecten beschouwen we vooral als sociale participatie. De intensiteit kan erg verschillen, afhankelijk van de persoon en de mate waarin het aanbod vaag of concreet is, of al dan niet inspeelt op een behoefte.

In de loop van het huidige meerjarenplan hebben we ons diepgaand bezonnen omtrent het participatiebegrip. Vertrekkend van een participatiemodel heeft de equipe zich verdeeld over een werkplaats participatie en een leesgroep participatie. In de werkplaats vormden concrete ervaringen de basis voor reflexie. In de leesgroep waren dat theoretische teksten en praktijkverslagen. Ook hebben we ons een aantal participatiemethodieken eigen gemaakt en toegepast (o.a. de „planning for real” en de dipmethode, de directe interventieplanning).

Enkele bedenkingen die kwamen bovendrijven*:

- Volgende relativisering is essentieel: als het gemakkelijk zou zijn, dan zou het opbouwwerk in hoofde van haar decretale opdrachten haar

bestaansgrond verliezen;

- Participatie is geen evidentie. We mogen er niet van uit gaan dat mensen zo maar staan te springen om te participeren. Het moet hen raken. Net als wij zijn wijkbewoners selectief. Dat ontslaat er ons niet van onze inspanningen om mensen te motiveren aan te houden.
- De tijdgeest en de situatie in verbrokkelde buurten zetten een extra rem op de participatiegedachte. Het geloof in de maakbaarheid van de samenleving is voor een deel verdwenen en de mensen staan sceptischer tegenover het politieke bedrijf. In de wijk wordt minder gecommuniceerd, is het gebrek aan sociale cohesie manifest. Participatie begint met het winnen van vertrouwen.
- Het evenwicht tussen het nastreven van snelle (en zichtbare) oplossingen enerzijds, het werken op het ritme van de deelnemers anderzijds moet behouden blijven.
- Participatie is een zaak van vallen en opstaan, is geen verworvenheid of een rechtlijnig proces.
- Bij bewonersparticipatie mogen we niet alleen denken in termen van groepswerk. Buiten bewonerscomités en -vergaderingen blijven individuele contacten (o.a. via huisbezoeken) even waardevol.
- Inspraak (politieke participatie) drijft op het beschikken over informatie. Er is hier een grote opdracht weggelegd voor het opbouwwerk.

Wellicht kan de nieuwe globale trend, die we bij de behandeling van de inhoudelijke pistes reeds signaleerden, met deze participatieproblematiek in verband gebracht worden. In sociaal-culturele projecten lijkt er een goede synthese te zijn tussen toewerken naar goed zichtbare, concrete resultaten en het aanspreken van capaciteiten van mensen die niet noodzakelijk cognitief van aard zijn. Het inbrengen van het feestelement mikt op de sociale cohesie. Dat het buurtwerkprofiel, dat sinds 1984 nog slechts een sluimerend bestaan kende, opnieuw op de voorgrond treedt, wijst op het belang van ontmoeting en communicatie.

(*) Onderstaande synthese is gebaseerd op de inbreng van Marie-Claire Migerode op het Riso-overleg van 25/02/1998.

DE BUURTBEWONERS VRAGEN OM HIER GEEN AFVAL OF GROOT HUISVUIL TE STORTEN

DANK U

VOOR INLICHTINGEN OVER OPHALING VAN AFVAL EN GROOT
HUISVUIL, KAN U GRATIS NET-BRUSSEL BELLEN:

0800/981 81

Hierop volgt NABE 100-01. © 1998-2001 Net-Bruksel. Alle rechten voorbehouden. Net-Bruksel. Net-Bruksel is een dienst van de Gemeente Brussel. Net-Bruksel is een dienst van de Gemeente Brussel. Net-Bruksel is een dienst van de Gemeente Brussel.

Het betrekken van bewoners op de projecten, hoe laagdrempelig ook, blijft een moeilijke opdracht.

De projecten in de Begijnhofwijk lijken illustratief voor de hoger opgesomde mogelijkheden en belemmeringen van bewonersparticipatie. De huurderwerking voltrekt zich met een laaggeschoold, in hoofdzaak allochtoon publiek.

- Tot op heden (d.w.z. na $\pm$ 8 jaar werking) is er nog altijd geen structurele huurderswerking of permanent huurderscomité tot stand gebracht. Wel gingen veel bewonersvergaderingen door, na een grondige, tijdrovende mobilisatie, en telkens rond acute problemen rond herhuisvesting, woonkwaliteit, financiële implicaties.
- Thema's die weliswaar niet ver van het bed staan, maar waar geen persoonlijk verlies of winst aan vast hangt, kunnen op minder succes rekenen: de idee om een comité te vormen rond het binnenplein van de Houthulstbos, of het thema van de verkiezing van huurders-afgevaardigden.

- Het moet gezegd dat heel wat demotivatie schuilt in het vrijblijvend karakter van het overleg met de verhuurder (Brusselse Haard). Het leidt niet altijd tot iets.
- Er is een poging ondernomen om huurders op te nemen in de stuurgroep van het project. Hun verwachtingen en die van de professionelen lopen sterk uiteen (oplossing actuele, vaak individueel problemen versus strategisch denken rond projectvoortgang). Deze poging is mede daardoor opgegeven.
- Deze doelgroep is klaarblijkelijk ook minder te vinden voor de thematiek heraanleg van straten en pleinen. Hier zijn het vooral Belgen die op vergaderingen de dienst uit maken. Het gaat hier tevens om een beter geschoold publiek.

Wanneer we bij uitbreiding deze bevindingen aan andere projecten toetsen, dan hebben we het over volgende vaststellingen:

- Ook in Anderlecht Kuregem is geen overkoepelend wijkcomité. Wel 2 straatcomités. Het ene comité wordt getypeerd als bestaande uit doeners, het tweede als bestaande uit denkers. Deze laatste slagen er in thema's aan te snijden die het lokale belang overstijgen.
- In de Noordwijk zijn er 2 comités (oude Noordwijk en Harmonie). Er is nood aan een verbreding van beide comités. Er wordt een kloof vastgesteld met de wijkbevolking. In beide comités zijn migranten en allochtonen vertegenwoordigd.

De noodzaak dringt zich op om een huishoudelijk reglement (inwendige orde) i.v.m. de werking van de comités te ontwerpen.

- In het wijkcomité Anneessenswijk was de opmaak van een handvest één van de eerste activiteiten. Het comité bestaat in hoofdzaak uit sleutelfiguren. Ook hier dringt zich een verbreding op. De gemiddelde bewoner is aanspreekbaar voor uitvoerend werk, niet voor toekomstgerichte planning. De afwezigheid van de gemiddelde migrant blijft opvallen.
- Een voorbeeld van telkens opnieuw beginnen levert Molenbeek: Waar het beheer van het plein enkele jaren geleden mee in handen lag van bewoners en gebruikers die affiniteit hadden met het tot stand komen van het plein is dit niet meer het geval. Er bestaat nog weinig

animo bij huidige bewoners en gebruikers. Het plein wordt nu beheerd door de BIM.

Nog een laatste woord over de programmagroepen. Deze behoren tot de bestuurlijke lijn van RisoBrussel en opereren per opbouwwerkgebied. In principe bestaan ze uit vrijwilligers / bewoners en plaatselijke opbouwwerkeams. Deze komen bijeen met wisselend succes: 2 maal per jaar in de Noordwijk (formule: etentje en daarna agenda). 1 maal per jaar in Anderlecht-Kuregem (te weinig om voeling te houden met de werking). In Schaarbeek en Molenbeek zijn de programmagroep in feite bestaande bestuursorganen. In de binnenstad komt de programmagroep niet bijeen: de doorstroming van bewoners is te gering en de gemeenschappelijke agenda van Anneessens en Begijnhofwijk ogenschijnlijk te klein om in de geest van het oorspronkelijk opzet bijeen te komen.

Samenvatting

1.1. In het programmaspoor wonen en woon-omgeving gaat de meeste aandacht uit naar de woonomgeving: heraanleg van straten en pleinen en netheid in de buurt. Het wijkcontract zorgt hier meestal voor de stimulans.

1.2. Het wonen zelf wordt expliciet tot voorwerp van opbouwwerk genomen in 2 projecten: sociale begeleiding in de Begijnhofwijk en de huisvestings-permanentie / renovatie-centrum in Molenbeek.

1.3. Bewoners wordt geïnformeerd rond plannen inzake ruimtelijke ordening en wijkontwikkeling. Bewonerswensen worden aan het beleid gesignaleerd.

1.4. RisoBrussel houdt zich nog slechts marginaal bezig met het thema buurteconomie. De ervaring met het strijkwinkel-project leidde tot een bezinning omtrent de rol van het opbouwwerk in deze materie. Een werking kan enkel nog in een samenwerkingsverband en vanuit de specifieke troef van het opbouwwerk: zijn kennis van de doelgroep in de buurt.

1.5. Ook de piste opbouwwerk en welzijnsbevordering is minder nadrukkelijk aanwezig in de projectwerking. Er wordt geïnvesteerd in tweedelijns-ondersteuning voor verzelfstandigde dienstencentra en beleidsvoorbereidend werk rond buurtgerichte basisvoorzieningen.

De jongerenwerking Peterbos confronteert RisoBrussel met de verzelfstandigingsproblematiek.

1.6. Bijna uit het niets ontstaan maar het tweede-belangrijkste aandachtspunt zijn de sociaal-artistische en culturele projecten geworden. Deze projecten hebben een discussie opgang gebracht rond hun mogelijkheden en beperkingen.

1.7. De veranderende accenten suggereren een tweevoudige verschuiving:

- van achterstellers- naar leefbaarheidsproblemen.
- van problemen in een buurt naar mogelijkheden van de buurt.

2.1. De Anneessenswijk is het enig nieuwe territorium voor projectwerking.

2.2. Het bescheiden personeelsbestand leidt tot een nog punctuelere omschrijving van het werkgebied in de traditionele opbouwwerkgebieden.

2.3. Het opbouwwerk is in alle territoria stevig en centraal verankerd.

3.1 De opbouwwerker opereert in toenemende mate in samenwerkingsverbanden. Samenwerking en netwerkvorming is vaak een criterium dat over subsidies beslist. Daarmee komt de taakopvatting van de opbouwwerker onder druk. Van hem/haar wordt verwacht dat hij tussen organisaties coördinerende en bemiddelende taken opneemt.

3.2 In de praktijk wordt hierop uiteenlopend gereageerd. Waar men coördinerende taken opneemt moet de tijd verhaald worden op het rechtstreeks werken met bewoners.

3.3 In het kader van het Sociaal Impulsfonds heeft RisoBrussel wel de kaart van de bewonersondersteuning aangehouden.

3.4 Overheidsopdrachten rond bewonersparticipatie confronteren het opbouwwerk met het gegeven van uiteenlopende belangen bij buurtbewoners en met de vraag of er tussen belangen moet bemiddeld worden dan wel specifieke belangen verdedigd.

4.1. Beleidsactoren zijn van diverse pluimage en situeren zich zowel in de politiek (Gewest en Gemeentes) als bij overheidsinstellingen (ook regionaal en lokaal).

4.2. Regionale instanties lijken zich inzake bewonersparticipatie progressiever op te stellen dan de lokale, wat hen tot bondgenoten maakt.

4.3. Lokale overheden blijven voor het opbouwwerk de belangrijkste beleidsactoren.

4.4. Lokale overheden worden door de regionale aangemoedigd (verplicht) om meer werk te maken van bewonersparticipatie, wat niet steeds probleemloos wordt verwelkomd. Interactieve beleidsvoering is geen gemeengoed bij lokale besturen.

4.5. Samenwerking en wederzijdse rechten en plichten worden best in overeenkomsten gegoten.

4.6. Opbouwwerk moet nog sterker dan vroeger haar visie op bewonersparticipatie expliciteren en verdedigen.

5.1. Bewonersparticipatie mag dan al tot de kern van het opbouwwerk behoren, het blijft een moeilijke aangelegenheid en dus een permanent aandachtspunt.

5.2. Sociaal artistieke en culturele projecten kunnen de drempel van bewoners verlagen omdat ze ook niet cognitieve capaciteiten aanspreken en gericht zijn op communicatie en samenhang in de buurt.

5.3. Bewoners zijn moeilijk te motiveren voor permanente overlegstructuren of voor thema's waar ze persoonlijk niets bij te winnen of te verliezen hebben.

5.4. Vrijblijvend overleg en gediscussieer leidt tot demotivatie.

5.5. Projecten die de leefbaarheid van de buurt beogen lijken eerder de beter gesitueerde Belg aan te spreken.

5.6. Het blijft belangrijk bewoners in te schakelen rekening houdend met hun motivatie en capaciteiten.

5.7. Bewonerscomités hebben nood aan een reglement van inwendige orde.

5.8. Programmagroepen van RisoBrussel hebben een wisselend succes.
(ast.)

Omgaan met agressie van maatschappelijk kwetsbare jongeren. Een zoektocht in het duister.

Inleiding

Vanuit de herhaaldelijke confrontatie met agressie tijdens mijn stage (JOC Rechtersover Aalst), ben ik op zoek gegaan hoe je in een professionele context met maatschappelijke kwetsbare kinderen en jongeren moet omgaan met agressie. Deze zoektocht heeft mij geen pasklaar antwoord gegeven. Het omgaan met agressie is sterk afhankelijk van je eigen houding en stijl als jeugdwerker. In dit artikel wil ik kort weergeven hoe ik mijn zoektocht heb aangevat en wat de vaststellingen waren.

Heel wat jongerenwerkers binnen de Werkingen met Maatschappelijk Kwetsbare kinderen en Jongeren (WMKJ's) breken zich de kop over agressie bij hun gasten. Een juiste manier vinden om met deze agressie om te gaan, is geen evidentie. Een eerste element dat het mij persoonlijk tijdens mijn stage zo moeilijk maakte, was het contact met de jongeren zelf. Je wordt eigenlijk met een andere cultuur geconfronteerd. Er heersen andere waarden en normen bij deze jongeren, dus ook i.v.m. agressie. Het is belangrijk een eigen stijl te ontwikkelen met deze jongeren. Dit beantwoordt natuurlijk niet de vraag: Hoe omgaan met agressie?

Een tweede element is dus de agressie zelf. Een eigen stijl vinden is een goede aanzet om een beter zicht te krijgen op deze agressie. Het eigenlijke omgaan met agressie, is eerder een zaak van gevoeligheid ontwikkelen.⁽¹⁾ Dit houdt in dat je als jongerenwerker bepaalde situaties kan inschatten, om dan zo adequaat mogelijk te reageren. Je moet inzicht hebben in jezelf als jongerenwerker: hoe reageer je op een situatie die steeds anders is? Je moet de jongeren waarmee je werkt kunnen inschatten: waarom gedragen zij zich zo in deze situatie? Wat kan de achterliggende oorzaak zijn van de agressie? Oorzaken goed kunnen inschatten is een extra kwaliteit voor jeugdwerkers.

Vanuit de praktijk kunnen we dus stellen dat je vanuit een zeker aanvoelen perfect met agressie

kan omgaan. Dit is uiteraard zeer vaag. Daarom ben ik op zoek gegaan naar een meer theoretisch kader.

De theorie

In dit theoretische kader onderscheid ik drie hoofdvragen. Wat is agressie en wat zijn de oorzaken? De vicieuze cirkel van maatschappelijke kwetsbaarheid en hoe die te doorbreken? Hoe een ideale omgangsvorm en stijl ontwikkelen om met agressie in de praktijk om te gaan?

1. Agressie en zijn oorzaken

Agressie heeft verschillende uitingsvormen en is zoals blijkt uit een aantal onderzoeken en rapporten vaak gekoppeld aan een problematische gezinsachtergrond en negatieve schoolervaringen.

Agressie heeft niet één determinerende oorzaak, agressie is een complex verschijnsel waarvan de causale oorsprong multifactorieel bepaald is. In dit artikel baseer ik mij op het levenslooppmodel⁽²⁾ dat ervan uitgaat dat wat de mens in zijn vroegste levensfase ervaart, blijvend invloed heeft op de volgende fases en dit zowel individueel (leeftijd, geslacht, psychisch en genetisch), op het vlak van het gezin (structureel, functioneel en ouderlijk toezicht), op het vlak van de school (bindingstheorie – cfr. verder in dit artikel) en op maatschappelijk en cultureel vlak.

In elke fase kan een mens geconfronteerd worden met een risicofactor of een protectieve factor die agressief gedrag kunnen beïnvloeden.

Een aantal onderzoeken en rapporten tonen aan dat één van de belangrijkste protectieve factoren, die dus agressief gedrag van de jongere doet dalen, een positief ervaren gezinssituatie en schoolsituatie is. Maatschappelijk kwetsbare jongeren zouden deze positieve ervaring in mindere mate beleven. Zij hebben een problematische gezinsachtergrond en spijbelgedrag is een problematiek die zich steeds meer voordoet bij maatschappelijk kwetsbare jongeren.

Deze vaststellingen mogen zeker niet als allesverklarend aangenomen worden, het is één van de mogelijke oorzaken waarom agressie bij maatschappelijk kwetsbare jongeren meer zou voorkomen. Aangezien het belang van het gezin en de school in de meeste onderzoeken wordt benadrukt vind ik het belangrijk dit te vermelden.

De bindingstheorie situeert zich zowel op het vlak van de school als op maatschappelijk vlak (³). Deze theorie stelt dat jongeren minder agressief gedrag vertonen als ze een sterke binding hebben met significante anderen en maatschappelijke instituties. Wanneer een jongere een sterke binding heeft met een instituut, bijvoorbeeld de school, vertoont deze minder agressief gedrag omdat de jongere zich goed voelt in dit instituut. Deze bindingstheorie is volgens mij té éenzijdig en legt teveel verantwoordelijkheid bij de jongere zelf. Wanneer er geen sterke binding is met de school – en dit kan allerlei oorzaken hebben – moet de school deze binding versterken en ligt de oorzaak van het al dan niet hebben van een sterke binding en daaruit voortvloeiend agressief gedrag niet alleen bij de jongere maar ook bij het instituut.

2. De vicieuze cirkel van maatschappelijke kwetsbaarheid en hoe die te doorbreken

De problematiek van maatschappelijke kwetsbaarheid wordt ook vaak als een vicieuze cirkel beschouwd wat betekent dat mensen die zich in een maatschappelijk kwetsbare situatie bevinden daar zeer moeilijk uitgeraken. Ook dit is weer een zeer enge en tegelijk defaitistische kijk. Men moet zich

ervan bewust zijn dat het doorbreken van deze vicieuze cirkel niet enkel bij de maatschappelijk kwetsbaren ligt maar eerder bij de maatschappelijke instellingen die door actieve uitstotings-, discriminerings- en kwetsingsprocessen de situatie van maatschappelijke kwetsbaarheid in de hand werken.

Hierbij wil ik de talrijke projecten en organisaties die met deze doelgroep werken zeker niet bekritisseren, integendeel, het zijn de enigen die naast de strakke lijnen van de samenleving werken. Hiermee bedoel ik dat zij werken met mensen die volledig buiten deze lijnen gevallen zijn.

De verantwoordelijkheid ligt volgens mij mee bij de maatschappelijke instellingen die hun positie t.o.v. maatschappelijke kwetsbaarheid in deze samenleving niet willen veranderen. Bijvoorbeeld: Een jongere die agressief gedrag vertoont op school, kan niet zomaar buitengezet worden. Er moet gezocht worden naar de oorzaak, samen met de ouders, vrijetijdsbewegingen, buurtwerk,... Samenwerkingsverbanden lijken mij hier zeer belangrijk om deze complexe problematiek grondig aan te pakken. Eén van deze initiatieven is bijvoorbeeld het schoolopbouwwerk, deze houdt met verschillende partijen rekening. Spijtig genoeg vallen er nog steeds jongeren uit de boot.

3. Hoe een ideale omgangsvorm en stijl ontwikkelen om met agressie in de praktijk om te gaan?

Om in te kunnen spelen op agressie bij maatschappelijk kwetsbare jongeren is het belangrijk een eigen conflictstijl te ontwikkelen. Hierbij heeft men een duidelijk zicht op de problematiek agressie en maatschappelijke kwetsbaarheid. Men kan reageren op verschillende manieren die men naargelang de situatie aanpast.

Enkele mogelijke reactievoorbelden zijn bewust negeren, spanningsontlading door humor en herstructurering van bestaande afspraken. Afhankelijk van de fase waarin de agressor zich bevindt kan men deze mogelijke reacties gebruiken.

Ook het stellen van grenzen en het belang van leiderschap binnen werkingen met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren kunnen het agressief gedrag enigszins onder controle houden.

Besluit

Hoe ga je nu om met agressie van maatschappelijk kwetsbare jongeren?

In de inleiding werd beschreven dat het omgaan met agressie vanuit een zeker aanvoelen gebeurt. Ieder ontwikkelt zijn eigen conflictstijl afhankelijk van zijn eigen persoonlijkheid, de jongeren, de situatie, de aard van de agressie, ... Er bestaat geen universele conflictstijl.

Verskillende theorieën die het voorkomen van agressief gedrag bij maatschappelijk kwetsbare jongeren in een breder kader plaatsen, kunnen dit gedrag voor een jeugdwerker die ermee wordt geconfronteerd beter begrijpbaar maken. Als jeugdwerker is het echter nog meer belangrijk een eigen stijl te ontwikkelen samen met de jongeren. Deze stijl is het resultaat van een eigen zoektocht. Een zeker aanvoelen ontwikkelen rond de thematiek agressie kan enkel door praktijkervaring. Hier kan het bijvoorbeeld nuttig zijn, uitwisselingen aan te gaan tussen de verschillende werkingen. Algemeen kan men aannemen dat het omgaan met agressie afhankelijk is van heel wat factoren. In het kluwen van al deze elementen wordt een eigen conflictstijl ontwikkeld.

Sara Schwab

Voetnoten

- (1) MAREEN, B., Mondelinge mededeling, via formeel gesprek, d.d. 19 april 2001, Gent, jongerenwerker bijzondere jeugdzorg.
- (2) Vrij naar: BOL, M.W., e.a., Jong en gewelddadig; ontwikkeling en achtergronden van de geweldscriminaliteit onder jeugdigen. Internet, Wetenschappelijk Onderzoek-en documentatiecentrum, Ministerie van Justitie/ Nederland, 1999. ([Http://www.justitie.nl/b_organ/wodc/publicaties/rapport/en/pubrapp/obl/4.htm](http://www.justitie.nl/b_organ/wodc/publicaties/rapport/en/pubrapp/obl/4.htm))
- (3) Vrij naar: WEERMAN, F.M., Combinaties van bindingsfactoren en delinquent gedrag. *Tijdschrift voor de criminologie*. Jrg. 38, nr. 1, Arnhem, 1996, Blz. 44-63.

Spelen tegen Peterbos betekent oorlog

Reactie op tendentieuze berichtgeving in Het Laatste Nieuws

Op vrijdag 8 februari liep een zaalvoetbalwedstrijd tussen de A-ploeg van Peterbos Anderlecht – de zaalvoetbalploeg van de Jongerenwerking Peterbos – en JM Keys Wemmel uit de hand. Na een tumultueuze wedstrijd, waarbij aan Peterbos Anderlecht drie rode kaarten werden uitgedeeld, waren de gemoederen bij enkele spelers van Peterbos Anderlecht zo verhit dat ze op de vuist gingen met enkele tegenspelers. Drie spelers van JM Keys Wemmel werden achteraf met lichte verwondingen verzorgd in het ziekenhuis. Een incident om allesbehalve trots op te zijn, maar afgaande op de verslagen van het sportcomité geen uitzondering in de annalen van de Vlaamse Zaalvoetbalbond. Het Laatste Nieuws dacht daar echter anders over en slaagde erin om er een tendentieuze en eenzijdig artikel van te maken. 's Anderendaags hield RisoBrussel een persconferentie waarin ze vooral wou reageren op de schandalige manier waarop dit incident eerst in de regionale, een dag later in de nationale pers was gebracht. Hieronder volgt de integrale versie van ons recht op antwoord, dat Het Laatste Nieuws tot op heden weigert te publiceren.

De feiten

Peterbos nauwelijks dossiers bij het provinciaal sportcomité

„Kritiek op de scheidsrechter; wedstrijd stilgelegd wegens supporters op het veld, vechtpartij met tegenspeler; spuwen naar de scheidsrechter; wedstrijd stilgelegd na algemene vechtpartij, beledigen van de scheidsrechter; ...” Een aantal voorbeelden van zaken die dit seizoen (2001-2002) op het Provinciaal Sportcomité van de Vlaamse Zaalvoetbalbond (VZCB) Brabant werden behandeld en waar Peterbos Anderlecht géén betrokken partij was. Van een bende notoire amokmakers, zoals de spelers en supporters van zaalvoetbalploeg Peterbos Anderlecht in Het Laatste Nieuws van 12 februari 2002 worden omschreven, zou je kunnen verwachten dat ze wekelijks op visite mogen gaan bij dit Sportcomité. Maar wat blijkt? Vorig seizoen (2000-2001) werden slechts twee spelers ontboden

bij het Sportcomité. Slechts twee spelers op meer dan dertig speelgerechtigde jongeren. Dit komt neer op twee incidenten op een twintigtal wedstrijden. Dit seizoen (2001-2002) werden wij nog nooit op het matje geroepen bij het Sportcomité. Het is meer dan duidelijk dat allochtone jongeren niet veel moeite moeten doen om als notoire amokmakers bestempeld te worden.

Het zoveelste incident. Weerom de feiten

Een kop zoals *„Anderlechtse zaalvoetbalploeg zwaar onder vuur na zoveelste vechtpartij in sporthal”* roept bij ons vraagtekens op. Dit seizoen waren er welgeteld drie incidenten waarbij onze ploegen (Peterbos heeft een A en een B ploeg) betrokken waren. Waarom dan de zoveelste?

Een eerste incident vond plaats na een thuiswedstrijd tegen Schepdaal. Supporters smeten er natte rollen Wc-papier naar de spelers van de tegenpartij. Nu klopt het dat je als club verantwoordelijk bent voor je supporters, maar dit heb je niet steeds in de hand. Zo komen op onze thuiswedstrijden heel wat jongeren uit de omliggende woonblokken af. Deze jongeren zijn daarom nog geen vrienden of kennissen van onze spelers. Reeds in het verleden joegen onze spelers een aantal van hen de zaal uit wanneer zij het te bont maakten, en werkten we onze wedstrijd verder achter gesloten deuren af.

Een tweede incident vond plaats na een uitwedstrijd tegen Lennik. Na afloop van deze wedstrijd vielen spelers en supporters van Lennik onze spelers aan. Een tiental „volwassenen” van 30 à 40 jaar belaagde er onze spelers, zes in totaal, allen jongens van 15 à 16 jaar. Onze ploegafgevaardigde slaagde er maar net in onze spelers in bescherming te nemen. Vreemd dat hier geen ruchtbaarheid aan werd gegeven in de gespecialiseerde pers...

Over het incident van vorige vrijdag is al veel geschreven. Het bestuur van Peterbos Anderlecht betreurt deze feiten – de eerste in twee jaar waarbij

de spelers rechtstreeks betrokken waren – en bood hiervoor reeds haar verontschuldiging aan aan het bestuur en de spelers van JM Keys Wommel.

Slotom: dit seizoen waren er welgeteld drie incidenten waarbij onze club betrokken was. Eenmaal maakten „supporters” het te bont, waarop wij de nodige maatregelen troffen om hen voortaan uit de sportzaal te houden. Eenmaal waren wij het slachtoffer van geweldpleging. Eenmaal lagen onze spelers aan de basis van het geweld. Drie incidenten, niet meer, niet minder.

Tendentieuze berichtgeving

Uitlatingen zoals „*Als je scheidsrechters stuurt om te fluiten bij Peterbos, dan stuur je hen richting de dood of verminking. Een wedstrijd tegen Peterbos onttaardt in oorlog. Het schuim staat hen op de lippen als ze het veld opkomen*” (HLN 12/02/02), zijn dusdanig belachelijk dat het niet de moeite loont hierop te reageren. Vreemd trouwens dat de journalist van HLN veelvuldig gebruikt maakt van citaten, maar nalaat mee te geven van wie deze afkomstig zijn. Vrees voor represailles (HLN 11/02/02)? Even ernstig blijven hé...

Dan nog een woordje over de foto die bij het artikel in HLN van 12/02/02 prijkt, een gemaskerde jongen die de fotograaf trakteert op een wegwerpgebaar. Het vergt heus niet veel moeite om in om het even welke Brusselse volkswijk zulke kiekjes te trekken. Gewoon een jongen die eventjes stoer wil doen en zich op die manier interessant hoopt te maken. Hij zal de fotograaf van HLN erg dankbaar zijn, vandaag is hij wellicht eventjes de held van jong Peterbos.

Racisme?

We hebben bewust vermeden om dit beladen begrip al te vroeg te hanteren. We menen dat een objectieve weergave van de feiten een beter weerwerk biedt tegen de plat populistische taal die HLN de jongste dagen hanteerde.

Toch kunnen we niet voorbij aan het feit dat onze spelers en supporters – om het even eufemistisch te stellen – bij wedstrijden op verplaatsing niet overal even hartelijk ontvangen worden. Bij aankomst

gunnen de tegenspelers je geen blik, in het cafetaria word je als het ware buitengekeken, tijdens de wedstrijd word je in niet mis te verstane bewoordingen herhaaldelijke keren aangesproken op je huidskleur en afkomst, een fles water die de thuisploeg verplicht is je te geven word je geweigerd, zagezegd vergeten ... Harde feiten zijn het niet en kunnen we in deze context echter ook niet aanhalen, het gaat eerder om een gevoel niet echt welkom te zijn, als een vreemde indringer beschouwd te worden. In deze omstandigheden valt het te begrijpen – maar daarom absoluut niet goed te keuren! – dat het potje van sommige spelers overkookt en dat zij hun opgekropte frustraties afreageren op diegenen die zij hiervoor verantwoordelijk achten.

David Van Vooren, namens Peterbos Anderlecht

Naschrift

Ondertussen heeft de VZVB zware straffen uitgesproken. Twee spelers kregen zes weken, één speler is geschorst voor twaalf maanden en maar liefst vijf spelers mogen voor achttien maanden of anderhalf jaar zich niet meer op het voetbalterrein vertonen. Van een feitelijke schorsing gesproken! We hebben uiteraard beroep aangetekend en wachten vol ontzetting op wat volgt. Spelen doen we intussen niet meer, niet enkel de ploeg is meer dan gehalveerd, ook het scheidsrechtercomité weigert nog langer scheidsrechters aan te stellen voor onze wedstrijden. Een zagezegde veiligheidsmaatregel, hoewel we bijna pertinent weten dat er scheidsrechters bereid zijn om onze wedstrijden te fluiten. Of hoe het (on)veiligheidsdiscours, dagelijks gevoed door de onheilspellende berichtgeving in op sensatie berustende media, zelfs in sportkringen de boventoon haalt en onze jarenlange inspanningen om via sport maatschappelijk kwetsbare jongeren in de samenleving meer kansen te bieden zomaar – met één pennetrek – teniet kan doen. Ook de samenleving kwetst.

Katleen Vanlerberghe

Tien jaar basiseducatie.

Een evaluatieonderzoek.

Dat er in de basiseducatie gediscussieerd wordt over missie en maatschappelijke opdrachten was reeds duidelijk bij de publicatie van het boek *Het pomphuis van de 21ste eeuw. Educatie in de actieve welvaartsstaat* (2000)¹. Dit intelligent geconstrueerde boek leverde een goed onderbouwde argumentatie om vast te houden aan de oorspronkelijke geest van de basiseducatie: de bezorgdheid om de meest kwetsbare groepen in de samenleving wanneer het op leren aankomt, de bezorgdheid zeg maar voor de laaggeletterde en laaggecijferde medemens. De basiseducatie mag, aldus de auteurs, niet al te zeer worden vastgepind op arbeidsmarktgerichte leerstrategieën via integratie in het volwassenenonderwijs. Daarmee vallen de meest kwetsbare doelgroepen immers opnieuw uit de boot.

Deze discussie werd in 2001 opnieuw aangezwengeld bij het vrijgeven van het onderzoeksrapport met de resultaten van een evaluatieonderzoek naar aanleiding van 10 jaar basiseducatie in Vlaanderen en Brussel². Dit rapport is belangrijk omdat het op tafel zal liggen bij de herziening van het 10 jaar oude decreet. Vooral de beleidsgerichte eindconclusies en aanbevelingen zorgden voor reacties in het werkveld. De federatie van centra voor basiseducatie overhandigde zeer recent haar bedenkingen aan de onderwijsminister. Achtereenvolgens staan we

stil bij de resultaten van twee deelonderzoeken³ rond het profiel van de cursisten respectievelijk rond de doorlichting van zes centra, bij enkele beleidsaanbevelingen en bij de reacties hierop uit het werkveld.

Cursisten in de basiseducatie.

Voor het cursistenonderzoek kon het onderzoeksteam terugvallen op de cursistendatabank en de resultaten van een bevraging van meer dan 200 cursisten. Centrale vragen in dit deelonderzoek hadden betrekking op de voorsituatie en de karakteristieken van mensen die zich bij de basiseducatie aanmelden (instroom), op de effecten die de basiseducatie bij deelnemers teweegbrengt (uitstroom) en op de manier waarop cursisten de basiseducatie ervaren.

Uit analyse van de gegevensbank valt op te maken dat de basiseducatie nog steeds een groeisector is. Niettemin is het bereik vrij beperkt: de basiseducatie „bedient” slechts 1 % van de 700 à 800.000 volwassen Vlamingen die er potentieel beroep kunnen op doen. Andere opmerkelijke gegevens zijn het vervrouwelijken en verouderen van het deelnemersbestand. In stedelijke centra zijn allochtonen oververtegenwoordigd. 14% van de deelnemers overschrijdt de scholingsvereisten (de grens voor deelname ligt momenteel op maximum lager middelbaar onderwijs doorlopen hebben). Bij allochtonen bedraagt dit zelfs 20 %. Zowel deelnemers als centra stellen zich trouwens vragen bij een al te strak vasthouden aan de scholingscesuur. Het aantal deelnemers in het cursusaanbod Sociale en Culturele Vaardigheden is gestegen terwijl dat voor Nederlands eerste taal (NT1) gedaald is.

Een niet onbelangrijk signaal naar het actuele armoedebat is de vaststelling dat het huidige deelnemersbestand in tegenstelling tot de beginfasen van de basiseducatie sociaal-economisch beduidend zwakker scoort. Al even opmerkelijk in het licht van de actuele maatschappelijke discussie rond het belang van sociaal kapitaal is het feit dat

Foto: Archief CBE Brusselleer

drie deelnemers op vier op geen enkele wijze aan het verenigingsleven participeert.

Cursisten motiveren hun deelname (in afnemend belang) vanuit sociale contacten, jobgerichte kwalificaties en arbeidsmarktgerichte kwalificaties. Ze worden extra gemotiveerd doordat het aanbod laagdrempelig, gedecentraliseerd en gratis is. Wel signaleren ze veel psychologische barrières om tot deelname over te gaan, wat wijst op het belang van aangepaste en intensieve promotiecampagnes. Cursisten zeggen meer effecten te ervaren met betrekking tot hun sociale dan tot hun professionele zelfredzaamheid. Met name hun onafhankelijkheids- en zelfwaarderinggevoel neemt toe. Participeren aan de basiseducatie komt dan ook grotendeels tegemoet aan de voornaamste educatieve behoeften van deelnemers. Tenslotte komt bij de ondervraagde deelnemers een veralgemeende tevredenheid tot uiting rond de gebruikte methodieken en de respectvolle houding van lesgevers.

Zes centra doorgelicht.

Zes van de 29 centra – een representatief staal geselecteerd naar grootte, ligging, aantal deelnemersuren en aandeel allochtonen – werden grondig doorgelicht en vergeleken. Hiertoe werden ze bezocht (visitatie) en bevraagd mee op grond van een vooraf doorgevoerde zelfevaluatie. Wat vooral opvalt is de grote diversiteit tussen de centra onderling. Er is weinig uniformiteit inzake materiële randvoorwaarden (inzonderheid infrastructuur) bestuurssamenstelling, promotie- en rekruteringsbeleid, management, etc ... Wel veralgemeend vast te stellen is de sterke motivatie, tevredenheid, werklust en gerichtheid op de doelgroep bij het personeel. Ook getuigen de centra van enige terughoudendheid jegens evaluatie- en rendementsbepaling. Het samenstellen van de bestuursorganen (en met name het respecteren van de evenwichten ter zake) bezorgt de centra kopbrekens. Het systeem van enveloppenfinanciering wordt in principe gunstig beoordeeld, niettegenstaande bepaalde problemen zoals werkingssubsidies en de anciënniteitsnorm bij het berekenen van de personeelstoelagen.

Voor het overige krijgen de centra hoge waarderingcijfers zowel vanwege cursisten als vanwege personeel en partners in samenwerkingsverbanden.

Conclusies en aanbevelingen.

Beleidsaanbevelingen in onderzoeksrapporten zijn des te interessanter naarmate ze de wetenschapper er toe verleiden positie te kiezen in de wirwar van belangen die hij daarnet nog vanuit de hoogte heeft overschouwd. De schrijver van hiervormelde conclusies en aanbevelingen is beslist niet wars van enige sturing aan de opdracht begonnen, al wordt één en ander vaak tussen de regels gesuggereerd.

Het opent al veelbetekenend met de constatacie dat er in het veld vrij scherpe tegenstellingen zijn omtrent missie en functie van de basiseducatie, in die mate zelfs dat ze het functioneren van de sector hypothekeken. Missie en functies van de basiseducatie moeten nauwkeuriger omschreven worden, aldus de onderzoeksgroep, die in eenzelfde beweging alvast het procedureel kader normeeft: de overheid tekent de krijtlijnen, de sector heeft een stem in het debat er het algemeen belang primeert in de besluitvorming.

Rond de kwestie van de integratie van de basiseducatie in het volwassenenonderwijs is men genuanceerd: deze moet gebaseerd zijn op een afweging van voor- en nadelen met behoud van de voordelen van het huidige concept.

Dan volgen enkele beschouwingen rond de doelgroepen van de basiseducatie. Ten eerste moet de toegang van autochtone laaggeschoolden worden gevrijwaard. Ten tweede wordt de scholingsnorm voor allochtonen in vraag gesteld. Basiscompetenties meer dan diploma zouden ter zake richtinggevend moeten zijn.

Vervolgens begeben de conclusies zich op het heikele terrein van de prioritaire doelgroepen voor de sector. De rapporteur(s) erkennen dat deze kwestie in feite samenhangt met de discussie rond de tegengestelde visies omtrent missie en functies van de basiseducatie. De onderzoeksgroep vindt het alvast onhoudbaar dat de sector de meest laaggeschoolden en de iets hoger geschoolden met doorstromingsmogelijkheden tegelijk met succes kan bedienen. Er moeten keuzes worden gemaakt en – wordt er veelbetekenend aan toegevoegd – men moet die doelgroepen prioritair stellen waar bereik en rendement maximaal zijn. Een andere vingerwijzing omtrent de richting van die keuze: in

een ruim beleid inzake basisvaardigheden kan de sector van de basiseducatie niet de enige zijn die tegen educatieve uitsluiting wordt ingezet. Voor de meest kwetsbaren moet het tot afspraken komen met het welzijnswerk en de samenlevingsopbouw. Nog potentiële discussiestof schuilt in de suggestie om op bestuurlijk niveau, omwille van de wirwar aan actoren, de (decretaal) verplichte link met de „Founding fathers” uit het welzijns- en sociaal-cultureel werk los te laten en de relaties met het sociaal-economische veld, i.c. bedrijven en actoren uit de beroepsopleiding, aan te halen.

Foto: Archief CBE Brusselleer

De sector reageert.

Er worden in het onderzoeksrapport wel nog meer aanbevelingen gedaan (o.a. rond pluralisme, schaal-grootte, stroomlijning van het aanbod, werving, promotie, etc ...) maar in het kader van het discours dat de geesten momenteel gaande houdt, lijkt het belangrijkste hierboven gezegd.

Heel recent heeft de Federatie centra voor basiseducatie namens de sector haar bedenkingen bij de conclusies en aanbevelingen aan de minister van onderwijs overgemaakt ⁴.

Omtrent de algemene richting die het met de basiseducatie moet uitgaan, blijken in de sector alvast niet die tegenstellingen te bestaan die door de onderzoekers in hun conclusies werden gesuggereerd. „Er moet”, aldus de centra voor basiseducatie, „geen wijziging komen in de opdracht van deze

sector maar een verduidelijking en een engagement van de overheid om aan de sector de mogelijkheid te bieden deze opdrachten naar behoren te vervullen”. De sector blijft in de eerste plaats bezorgd om de kwetsbare bevolkingsgroep, wil zich blijven opwerpen als verdediger van minder kansrijke groepen. Men wil niet opnieuw een uitsluitings-mechanisme ingebouwd zien „voor diegenen die met basiseducatie een eerste en soms ook laatste stap zetten naar (opnieuw) leren”. Dit is een duidelijke repliek op de suggestie in het onderzoeksrapport om nieuwe vangnetten onder de basiseducatie te organiseren. Het is ook deze duidelijke positiebepaling die de centra inspireert in hun repliek rond kwesties als rendement, doorstroom, samenstelling van bestuursorganen, aanbod Sociale kennis en Vaardigheden, ...

Als er al tegenstellingen bestaan, dan situeren die zich eerder, zoals uit deze reactie blijkt, tussen het zelfbeeld van de sector en bepaalde maatschappelijke verwachtingen, gekanaliseerd via de overheid. Hieromtrent stellen de centra voor basiseducatie dat de huidige ontwikkelingen in de samenleving niet gebaseerd zijn op maatschappelijke consensus maar het resultaat zijn van tegengestelde belangen.

En dit is een impliciete motie van wantrouwen tegen de stelling van de onderzoekers dat „het algemeen belang de beslissende maatstaf in de besluitvorming moet zijn”. (ast.)

Voetnoten

- 1 Een bespreking hiervan verscheen in *Opbouwwerk Brussel* nr 70, oktober 2000.
- 2 De Meester, K., De Meyer I. & Van Damme D., *10 jaar basiseducatie in Vlaanderen. Evaluatie-onderzoek naar de realisatie van beleidsdoelstellingen, het bereik van doelgroepen, de effectiviteit van het educatieve aanbod en de doelmatigheid van de bestuurlijke organisatie met het oog op de optimalisering van de regelgeving*. Gent, RUG, 2001, 243 pp. + bijlagen.
- 3 Het derde deelonderzoek was toegespitst op het ondersteuningscentrum VOCB.
- 4 Federatie CBE, *Evaluatieonderzoek 10 jaar BE: een reactie uit de sector 18/02/2002*, 16 pp.

Inhoud & Colofon

Editoriaal.	3
De Schakel. Waar armen het woord nemen.	5
Sociale Cohesie Peterbos. „Cité heureuse” of „giftige paddestoel”.	10
Marokkaanse buurtvaders.	17
RisoBrussel-meerjarenplan 1997-2002. Een algemene terugblik.	18
Omgaan met agressie en maatschappelijk kwetsbare jongeren. Een zoektocht in het duister.	31
Spelen tegen Peterbos betekent oorlog. Reactie op tendentieuze berichtgeving in Het Laatste Nieuws.	34
Tien jaar basiseducatie. Een evaluatieonderzoek.	36

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door het
Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw te Brussel,
Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
Tel.: (02) 203 34 24, Fax: (02) 203 50 64
E-mail: risobrussel@skynet.be, Website: www.risobrussel.be

© ® 2002 RISOBRUSSEL - Nr 74 Jaargang 18

Artikels:
Wendy Braeken
Eva De Pauw
Alain Storme
Sara Schwab
Katleen Vanlerberghe
David Van Vooren

Foto kافت: Michel Demol
Tekstverwerking: Kristel Van der Borgh

Eindredactie: Alain Storme
Vormgeving & lay-out: Michel Demol
Drukkerij: ACCO

met medewerking van de
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST
VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

met de steun van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

gesubsidieerd door de
Vlaamse Gemeenschap

